

KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto II.

V Celovec, 1. aprila 1882.

Štev. 4.

Zvezdana.

Roman. Spisal Anton Koder.

(Dalje.)

Deseto poglavje.

Noč je bila, lepa poletna noč. Tiho je bilo vse na okrog. Le od daleč se je čulo prijazno šumenje in klopotanje zagorskega mlina in sem ter tja odurno skovikanje nočne ptice med stoletnimi hrasti in bukvami gajskega gozda.

Precej pozno je že bilo, ko pridrdrata po novej cesti sèm od gradú na Pasjaku dva koleseljna. Pri svitu polne lune spoznamo obá. Samo tega ne vemo, ali je bilo naključje ali kako, da sedita v prvem vozu gospica Zvezdana in Vratislav, v drugem pa gospod Kolovski in Vida poleg njega.

A naj bode poslednje kakor hoče, to ni glavna stvar, a bolj zanimivo je, da je Vratislav nocoj nekako otožen in bolj molčeč, kakor pa bi se bilo spodobilo v družini tako nežne gospice. Posled se zdrami kakor iz neprijetnih sanj in vpraša nekako nenavadno: „Kako vam je bil povšeči moj znanec, gospod Skovir, gospica? Je-lite, lep človek je, prijetno umé govoriti in urno tekó ure v takovem društvu.“

Izgovorivši nasloni glavo v dlan in pričakuje vidno miren odgovora.

„Kako menite to, gospod doktor, jaz vas ne umejem prav,“ odgovori gospica. „Če bi se sodil človek samo po lepoti in zvanjnosti in ne po drugih lastnostih, delala bi krivico gospodu Skovirju, ko bi dejala, da ne sme zadovoljen biti sam s seboj.“

„In če pride k tem lastnostim še častno ime, imenitno sorodstvo in — morda tudi zagotovljeno ali vsaj pričakovano bogastvo?“

„Potém je pridobljena tudi druga tretjina, a ne najvažnejše, kar zida zemsko srečo. Zadnjega ali bolje rečeno prvega še primanjkuje, gospod doktor, in to je — praviti vam ni potreba, znano vam mora biti, to je: srce, blago srce.“

„In ko bi se našlo tudi to pri mojem znanci, — potem je naj-srečnejši človek lahko — in vreden ljubezni najlepše deklice na svetu.“

Zadnje besede je izgovoril Vratislav z nekako tresočim glasom, podprl je zopet glavo v dlan in zrl na cesto, kakor da bi bil opazoval velikansko vozno senco, ki dirja in hiti neprenehoma za koleseljnom in ga vendar prehiteti niti zapustiti ne more.

„Vi ste jako nerazumljivi nocoj, gospod doktor, in otožni se mi dozdevate. Ali sem morda jaz tega kriva? Kar odkritosrčno mi povejte!“

Izgovorivši nagne se Zvezdana proti svojemu tovarišu, položi mu morda nevedoma svojo desnico okoli pasu, a z levico se igra s šopkom, kterega je ona pripela na njegove prsi.

Vratislav ne odgovori stavljenemu vprašanju. Le na senčno podobo na prašnej cesti pokaže rekôc:

„Kaj vam hočem mnogo praviti, prašajte ono sliko, koliko časa bode tako združena. Ko odplava luna za oblake, izgine za vselej; ko prisije zlato solnce, odbeže nočne sence, in danes eno leto ali še mnogo prej ne bode več vedeli, gospica, kdo vam je pripovedoval te besede in kdo se je vozil nekdanj z vami. Le pogledajte jo, ono senčno podobo in verjamite mi, kar vam pravim.“

Zvezdana zarudi pri teh besedah in odgovor, kterega si je že bila izmislila, zamre jej na ustnicah.

Vratislav se zgane v tem trenutku, ozre se po Zvezdani in pravi: „Ali sem vas morda žalil, gospica, s prejšnjimi besedami? Odpustite, to ni bil moj namen. Povedati sem le hotel, da me pozabite, ko zapustim Radovje in da sem vam od zdaj nepotreben znanec, slab tovariš. Danes popoldne ste lahko presodili, kakov razloček je med menoj in mestnim kavalirjem.“

Dalje ne more govoriti. Milo se mu stori kakor otroku. In Zvezdana si zakrije obraz ter jame skrivaje ihteti.

V tem nepopisljivem trenutku prikipi do vrha skrivna ljubezen, ki je že prej z neznanimi silami vezala dve srečni in — nesrečni srei.

In povedala sta si potem vse to, povedala še mnogo več. Trdil in prisegal je mladi mož, da brez ljubljene Zvezdane ni zá-nj prijetne bodočnosti, na katero je mislil nekdanj, in mlada iz prvih sanj se drameča deklica je šepetala, da jej brez Vratislava ni moči živeti več in da mu ostane zvesta na veke.

Srečna mladost! Na svojo moštvo se upira marsikteri in na podlagi modroslovja se smeji marsikakej videzno nepomenljivej stvarici. Slabi sodniki in še slabejši računarji — takovi modreci. Neomahljivi so le, dokler štejejo z broji na papirji in rišejo z umetnim orodjem. A kedar je treba seči v globlje rove, v globino lastnega srca, kedar se računi z nežnimi čuti in nenadno vznujenimi, tedaj izgubé glavo, vržejo orodje

od sebe in ne prašajo, kakov boše sad, koliko izgube tiči v začetem boji in koliko grenkih ur, ogoljufanih želj v malej besedi: skrivna ljubezen.

Še dva druga možakarja sta korakala isto noč po novej cesti sèm od gradu na Pasjaku proti Radovju. Bila sta naša znanca iz prejšnjih poglavij, mešetar in mlinski najemnik Pipec in Draganov stari Matijec.

Razgovarjala se nista niti o poetičnej luni, ki jima je tako prijazno svetila v zaspana od pijače razgreta lica, niti o sladkej ljubezni, ki je razvnela dve srečni sreci pred njima, niti o prijaznem klopotanji zagorskega mlina.

Pipец in Matijec sta bila modrijana, možakarja utrjene, precej grčave korenine. Poesije nista potrebovala nikdar. Toliko bolje ju je torej zanimalo še domú gredé vino, ki sta ga uživala danes v gradu. Tudi svojih gospodarjev in gospode sploh nista nocoj reševala in obirala, kakor je sicer ne vémo ali slaba ali opravičena kmetška navada. In Pipec, ki umé celó nekaj nemščine in je nekđaj pol širnega sveta v vojaškeji suknji premeril, trdil je in zabičeval, da takove gospode je malo ali nič, kakor je zabrdská in ona iz Pasjaka. Prva rada za neplačano najemščino počaka, druga pa celó neumno kmetstvo na gostije vabi.

Matijec pa, ki tudi ni bil neumen in brez glave, preračunal je vse to tako, da zasluži zaradi tega polovico ali vso hvalo le njihov mladi doktor ali kali. On je znan. Na Zabrdji se je prikupil in gospej na Pasjaku in povsod.

Med takim besedovanjem se razmislita tako, da se ko pozneje po stranskej poti skozi gozd domú koračita, Pipec nad borovčevimi koreninami izpodtakne in na mahovji obleži ter svojemu tovarišu daljno družčino odreče.

Matijec pa sam proti domu hodi in ugiblje in sodi neprenehoma, kako prijetno bi bilo, ko bi bil tudi on grajščak. Peš bi ne hodil potem, v kočiji bi se vozil, rumeno vino bi pil in Pipec, ki je tudi ubog, a sicer študiran in premeten človek, bi sem ter tja dal za pijačo.

Ednajsto poglavje.

Pipец je sedel drugo popoldne z zaspano glavo in s pogašeno pipo v ustih na žagiščnem vozu in je zrl v globino pod seboj, tja kjer so šumeli valovi pod jezom in se ubijala pena za peno. Ne vémo, ali je Pipec tudi kaj imenitnega mislil in ugibal pri takovem pogledu, samo to je znano, da ga je bolela glava od včerajsnje pijače in da se mu je žeja, huda žeja vzbujala, a ne po vodi, te bi mu ne manjkalo, temveč po rumenem cekinastem vinu.

Ko tako otožen in čmerikav na žagiščnem vozu sloni in z levico po

hlačnem žepu nekaj novcev išče in preštevá, koliko bi bilo dovolj za kupico pijače, čuje stopinje v obližji.

On povzdigne torej zaspano glavo in zagleda na stranskej poti vrh jeza gosposkega človeka. To ga zdrami. Takoj si z desnico oči pomane in bolj od strani in skrivši prišleca ogleduje.

S početka se nekako prestraši, kajti on ni nikdar gosposkih gostov vabil niti jih videl pod svojo streho, razvèn če je komisijski birič, Bog ga nas varuj, sem ter tja s cesarskim pečatom v roki zaostale davke zahteval in se grozil in z rubežnijo in kontumacijo ali kali žugal.

Toliko večje je bilo Pipčevo veselje, ko se kmalu potem na lastne oči prepriča, da prišlec ni grozoviti cesarski birič, temveč le isti grajski pisar iz Pasjaka in da je naposled morda še zá-nj čast in ne majhna čast, da ga obišče.

Zatorej se jame urno pripravljati za primeren sprejem, kakoršen se spodobi gosposkemu gostu. Svojo pogašeno malo pipico vzame iz ust in jo skrije v tramovej počí, širokokrajno pokrivalo obesi na lesen klin, odpaše svoj ne ravno nov in brezmadežen višnjevkast predpasnik in potegne nekekrat z dlanjo po zaspanem lici. Po tem delu pa se potuhne in zamišljeno na žagišči sedi, kakor da bi prišleca ne videl.

Zdajci se približa pisar, tik jeza obstoji in zakliče: „Pipec, gani se gani in pokaži, kod naj hodim v to beznico, tvojo žago; zavarovan si kakor trdnjava pred sovražnikom, ni ti lahko priti do živega.“

Žagar skoči zdajci kvišku in hiti pisarju kazat, kjer vodi skrivna brv v podobi grčave deske črez potok k njegovemu stanovanju.

Ko pisar jezéč se šibko in precej nevarno mostišče prekolne, pravi: „Pipec, ti si danes delaven, in jaz te motim in ti čas tratim, a ne huduj se zaradi tega. Ti si najemnik zabrdske žage, z gospodo umeš občeovati, in marsikaj ti je znanega, kar bi jaz rad zvedel.“

„Ne, tega ne, gospod grajski milostljivi. Podelal sem nekoliko, in vode mi zmanjkuje na jezu, pa prav lepo in čast mi je, da smem govoriti z njimi in jim obljubiti, da će mi pošljejo na žago borovcev ali smrek, da jim režem take žaganice, da jih bode kar gledati veselje in jih bode.“

„Tega ne tega, Pipec, desk ne potrebujem, a nekaj drugega in tega mi tudi ne odrečeš. Zdaj pa sèm le na žagišče sediva, in poslušaj me, kar ti pravim!“

Izgovorivši sede pisar na smrekov hlod in Pipec v strahu božjem in s potuhneno glavo poleg njega, češ, zdaj pa le govori, kar se dá, če tudi ni vse res, kar praviš. Gospoda je lahkoverna in sebična tudi ne, če se jej po volji vedeš. S takovim sklepom se pripravlja Pipec na važni razgovor.

Pisar pa seže med tem v dopetačo črno sukno in privleče zapечатeno buteljo na dan, razpečati jo, postavi pred Pipea in méni:

„Pipec, zdaj pa pij in si grlo namoči. Takova kapljica je to, da je še nisi užival take, a bodeš jo še, če si pameten in se po mojem svetu ravnaš.“

„To pa to, gospod milostljivi. Pil pa bodem pil. Že celo popoldne me nekaj po grlu praska, in še le zdaj sem se prepričal, da bode to nekaj takega kakor žeja. V žeji pa ni človek, kakor veste, za nobeno rabo in ni.“

Po teh besedah nagne Pipec podano mu buteljo rekóč: „Na vaše zdravje, milostljivi gospod grajski, da bi še dolgo živeli in se prav pogosto zagorskega žagarja spominjali.“

„Pustiva takove malenkosti zdaj, Pipec. Povej mi rajši, kako se zove prav za prav gospodar te žage, ki jo imaš v najemu, koliko časa že biva na Zabrdji in od kod se je naselil tú?“

„O milostljivem gospodu svojem naj bi vam zinol kakovo, menite? To pa že to, povem vam vse natančno kakor pri spovedi, kar mi je znanega, le poslušajte me, pa verjamite mi, kar pravim! Moj gospod milostljivi, — za Kolovskega ga kličejo sosedje, jaz mu pa pravim kar na ravnost le gospod, — je v resnici gospod in dober gospod, pravi gospod. Njegova beseda velja kakor denar ali pa še več, ker za denar mu bajè ni mnogo, kajti potrpljiv je z menoj in z najemščino, da mu Bog povrni, in kar reče in obljubi, je zagotovljeno, kakor bi z žrebljem pribil. Minolo leto mi je veter kočó razkril in povodenj mi je jez podrli, pa glejte! on je rekel: „Pipec, nič se ne boj, to je moja skrb.“ In v resnici, kar tesarje in krovea mi je poslal in škoda je bila popravljena, in ne vinarja me ni veljalo.“

„Pusti takove reči, Pipec, pusti, povej rajši, kar sem te prašal, drugo je nepotrebno!“

„Da bi potrebna ne bila streha in jez? To pa to, bila je bila, to jaz vedno trdim,“ zabičuje Pipec razgret dobre pijače in pisarjevo vprašanje napačno tolmači.

„Od kod je prišel tvoj gospodar in koliko časa je že tu, to te prašam, Pipec,“ ponavlja pisar in nekako strupeno meri peneče valove pod jezom.

„A ha, vi menite, koliko časa je že, kar se je Zabrdje sezidalo ali kali, in kje je prej gospod Kolovski stanoval. Povem vam, gospod, da sem čul, da je bival tam nekje od koder solnce izhaja, na tujem daleč nekje tam. Jaz sem sicer pri vojakihi mnogo sveta videl, pa ime o onej deželi, ime mi je odpadlo, nikdar nisem čul o njej in tudi vaški možakarji je ne poznajo. Tako se mi pa vendar dozdeva, da gospod Kolovski ni tujec, kajti govoriti ume tako po domače, če hoče, kakor da bi se bil rodil v tej-le zagorskej vasi. Odkar pa se je naselil na Zabrdji in si lepo belo poslopje postavil na mojem nekdanjem posestvu in mi to žago,

ki je "bila nekaj tudi moja lastnina, v najem dal, bode blizu kakih šest let.

Spominjam se še dobro, ko se je prvič v vas pripeljal v koleseljnu. Jesen je bila in ajdo smo kosili, ker nam je vso slana vzela; slabo prav slabo letino smo imeli tedaj in denarja ni bilo dobiti v pest in ga ni bilo. Pa ta mlada gospica iz Zabrdja — tako čudno za Zvezdano jo kličejo, kakor da bi niti po božjih in erkvenih postavah krščena ne bila — bila je tedaj ves otročaj, zdaj je pa že kar za možitev dozorela. Pa že tudi moškim godi ali kali. Tisti rumenobradati doktor Draganov pogleduje neki rad za njo in jaz pravim, da bi to ne bil napačen par, ko bi se vzela."

"Šest let," ponavlja nekako utopljen pisar in pristavi: "To je torej vse, kar ti je znanega, Pipec, in meniš, da bi bil mladi doktor dekličin ženin?"

"Ravno tako je, gospod grajski, kakor pravim in jaz sem preračunil, da mladi kosmatinec ne zahaja brez uzroka na Zabrdje in stari mu bajē tudi ne brani, zakaj pa tičita vedno skupaj, kakor da bi že bila znanca od mladih let."

Tako je pripovedoval Pipec pogostoma dišečo buteljo med prsti vrtēč in bil je vesel, nepopisljivo vesel. A Pisar je naposled popolno utihnil, glavo je podprl v dlan in zrl je v valove pod seboj. Slednjič pa plane kakor zdrاملjen iz neprijetnih sanj kvišku, Pipecu nekaj v roko stisne in pravi: "Pipec, to si zapomni, vedeti ne sme nihče, da sem govoril s teboj in o čem. Tako, varuj se, ne bode ti žal, — ako ne, poznaš me, jaz ne zahtevam ničesar brez plače."

Izgovorivši prekorači hitro skrivno brv in izgine za jezom, da se mu Pipec niti spodobno zahvaliti ne more.

Ko je Pipec zopet sam, ozre se v prgišče in zagleda svetel cesarski zlat, ki mu ga je podaril pisar.

Da toliko lepega denarja in butelja cekinastega vina in vse zastonj in za nič, kaj takega še ni doživel na svetu. Samega veselja ustavi Pipec žago, zapre jez, poišče pokrivalo na klinu in zavije z lahkim srcem in lahko glavo po kamenitej poti proti vasi. Danes je za-nj srečen dan, da ni takega in z veseljem se mora končati. Kaj pa tudi hoče? Denarja ima dovolj, pošteno mero ga še hoče nocej piti in cekin zatoči po mizi, da zazvenči in se piveci spogledujejo in rekō: "Pipec, ta pa ta. Ni še tako pod nič, kakor smo menili, on z zlatom plačuje, nekaj mu ga pa še na dobro ime ni bilo najti poštenega požirka."

Mračiti se je jelo, ko koraka potem pisar po samotnej poti skozi gozd proti Pasjaku.

Prišedši med stoletne grčave hraste, sede na sivo skalo ob potu in zakrije obraz v dlani. Luna posveti zdajci skozi vejevje, uprē se v starčevo

sivo brado, kakor da bi hotela reči: Človek, kaj sloniš tu, biti iz gosčave in pozabljal, če te tare skrivno gorjé!

„Da on je, on je isti, ne motim se, motiti se ne morem. Sam hudič ga je prinesel zopet sèm. Vaščanje ga ne poznajo, a poznam ga jaz. Tudi jaz mu bajè nisem tuj. A pozabil je, kar je bilo, ogiblje se me, s poti mi hodi. Jaz pa sem še vedno isti in ostanem, dokler me nosijo noge po tej prokletej zemlji.“

Tako zakolne starec naposled, plane kvišku, pokrivalo globlje na oči pomakne in koraka dalje po gozdu.

Prišedši do obrobja konec gozda, od koder se vidi grad Pasjak z mesečino oblit, ustavi se zopet, skrči pest, dvigne jo proti nebu in zagrozi:

„Ondi stojiš zidovje, temno in mračno si kakor nekdaj in mračna je misel na nekdanje dni, ktere sem živel v tebi. Vendar zapomni si, moje moči še niso oslabele. Siva mi je brada, beli so mi lasje, srce pa je mlado, in v prsih še vedno tli iskra maščevanja, ne iskra, goreč plamen do tistih, ki so mi zastrupili vse moje življenje, storili me neobčutljivega.“

Tako beseduje starec in zre v mračno zidovje, potem pa ubere počasnih korakov daljno pot.

Dvanajsto poglavje.

V zadnjem času se je družčina na Radovji in Zabrdji za éno osebo pomnožila. Vratislavov prijatelj Skovir se je naselil za nekaj časa na Pasjaku ali vsaj prenočeval je ondi, kajti sicer je navadno bival na Radovji.

Ali ga je vabilo samo prijateljstvo tja, ali je govoril morda tudi rad z mlado Vido, ne vemo prav. A toliko je znano, da se je ondi dobro počutil in da sta si z Vratislavom vsaj videzno vse zaupala.

Česar je srce polno, to rado iz ust gre, in tako je bilo tudi pri Vratislavu. Svoje skrivne ljubezni do Zvezdane ni mogel zakrivati. Nekega večera, ko s Skovirjem skupno raz Zabrdja stopata, razodene mu z gorečimi besedami svojo nepopisljivo srečo, kterej ne more neki nikdo nasprotovati, kajti Zvezdana je edini otrok bogatega posestnika, ljubi ga neizmerno in oče tudi ne bode ugovarjal. Potem pripoveduje, da ne misli domačije več zapustiti, da hoče živeti v tihem gorskem zakotji na strani najboljše, najljubeznjivejše ženice.

Lepo idilski je narisal Vratislav svojo bodočnost, a v svojej gorečnosti ni opazil, da je njegov tovariš med pripovedovanjem barvo na lici izpremenil in mu krajše odgovarjal, kakor je bila sicer navada.

Videzno mu je voščil srečo in zagotavljal, da bi se tudi on veselil

takove bodočnosti in da bi tudi njemu ugajalo življenje med priprostim narodom tako lepe gorske domovine.

„Nič ne dé, tolaži se,“ odvrne Vratislav svojemu prijatelju. „Tebi blišči čast in naslov v cesarskih službah in tudi ti si lahko srečen, če hočeš in meriš s pravo mero uzore o svojej bodočnosti. Kedar se pa naveličaš meščanskega življenja, preseliš se lahko k meni na kmete. Moja vrata so pravim prijateljem vedno odprta in dokler premorem, pomagam rad vsakemu, ki mi je bil ljub v mladostnih dneh, kakor si mi bil in si mi še vedno ti.“

Tako je govoril Vratislav svojemu prijatelju, in poslednji mu je bil vsaj videzno hvaležen zato in dejal mu je, da takove ljubezni niti ne zasluži.

In Vratislav mu je verjel vse to in izginol mu je zadnji ljubosum, kateri se mu je bil vnel s početka zaradi Zvezdane in svojega po osebi nedvomno bolj idealnega znanca.

Skovir pa je bil tudi v resnici vpričo Zvezdane navadno kratkobeseden in obračal je svojo ljubeznjivost vidno ali celó ostentativno proti mladej Vidi.

Vesel je bil tega Vratislav, in še bolj in skrivaje se je poslednjega radovala mlada neizkušena deklica. Da jej bode mesten gospod tako priazen, si niti mislila ne bi bila. Od veselja in prijateljstva do tihe skrivne ljubezni pa je le éna stopinja. Kakor črez noč se uséli prijateljska podoba v naše prsi. Smejimo se s početka temu in imenujemo to le šalo, a prepričamo se, ko je navadno prepozno, da je risanje prijetnih slik sladko delo, — pozabljevanje pa grenko ali naše moči celó presegajoče.

Tako se zavé tudi Vida kakor izbujena iz prijetnih sanj, da so jej lepe podobe oropale nenadno srčni mir, da so dnevi, ko vasuje gospod Skovir na Radovji, kratki in prijetni, in da je kedar njega ni, vse pusto in dolgočasno. —

Nekaj dnij potem so kmetje iz Radovja daleč v gozdu hraste sekali za ostrešje novega crkvenega zvonika.

Gospod Kolovski se je namenil iti po kosilu pogledat k delavcem. In ker ga je Zvezdana že mnogo dnij prej prosila, naj jo v gozd s seboj vzame, prisedla je k njemu na voziček in bila je tega vesela. Domá ni imela danes nikogar pričakovati. Vratislav je že zjutraj odšel v oddaljeno vas k nekemu bolniku in je dejal, da se vrne skozi gozd mimo vaških drvarjev in da jo želi ondi videti. Tudi Vida se je že opoldne tja odpeljala.

Ko se pripeljata gospod Kolovski in Zvezdana v gozd, najdeta že ondi Vido in gospoda Skovirja pri delavcih. Lepo popoldne je bilo potem v gozdnej tišini. Skovir zakuri ogenj pod milim nebom in Vida opaše

bel predpasnik ter pripravlja južino delavcem in pristavi tudi za gosposko družčino nekaj boljšega.

Po jedi popraša skrivaje in bojazljivo Zvezdana svojo prijateljico, ali ni ničesar čula o Vratislavu in ali jej ni znano, kdaj se vrne.

„Kmalu mora priti in lahko bi bil že tukaj. Pojdive mu naproti in gospod Skovir naju lahko spremi. Je-lite, da greste z nama?“ vzdikne zdajci Vida, poobjame svojo prijateljico in naznani gospodu Kolovskemu, da gredó vsi skupaj Vratislavu naproti.

Tako se odpravi mladina. Precej daleč gredó, a Vratislava ni videti. V gozdu je iskanje težavno. Ondi vodijo vsa pota na križem in potnika šestokrat varajo.

Tako dospejo tudi naši znanci na razkrižje in zdajci nastane prepir, kod naj hodijo kod ne, kod ima priti Vratislav in kako bi se zagotovili, da ga ne izgrešé.

„Jaz že vem, kako storimo,“ pravi zdaj Vida. „Meni so tu pota znana in ne bojim se samote. Po desnej stezi odidem jaz sama, vi gospod Skovir pa z Zvezdano po levej hodite, in Vratislav nam ne more uiti.“

Po kratkem besedovanji se razidó po Vidinej razsodbi, akoravno se bere Zvezdani na obrazu, da jej ni prav povšeči prijateljčina uravnava in da jej je tesno v družčini mestnega gospoda. Vendar žaliti noče z ugovori nikogar in odide s svojim nekako usiljenim spremljevalcem.

Nekaj časa hodita moléé Zvezdana in Skovir. Naposled pravi spremljevalec: „Dolgočasna je za vas in utrudljiva taka hoja, gospica. Sploh se mi vidi, da niste vzrastli v tem gorskem zakotji, da za vas ni življenje na kmetih, da vam je neljubo prebivati med neomikanim kmetskim ljudstvom. A pomagajte si lahko, če hočete sami. Le časa ne zamudite in v mislih imejte, komu podaste svojo roko za vselej, ali je zmožen on in njegovo razmerje darovati vam to, kar bi zagotovilo pravo srečo vaše bodočnosti. Vi ste še mladi, gospica, ne zamerite torej, da vam svetujem tako jaz, ki sem morda vaš najzvestejši — najboljši prijatelj.“

Zvezdana zarudi pri teh besedah; še večja tesnoba se jej uleže na prsi, in žal, nepopisljivo žal jej je, da jo je zapustila Vida samo v družbi človeka, ki jej je že od prvega trenutka neprijeten.

„Hvala lepa za vaše svete, gospod. Meni je pa ravno tu na kmetih najbolj povšeči in sklenola sem živeti, če je mogoče, vedno v tem prelepem kraju,“ odgovori zdajci nekako pogumno Zvezdana in jame bolj urno stopati, kakor da bi se hotela rešiti daljših neprijetnih razgovorov.

Skovir se od same jeze in sramote skrivši v ustnico ugrizne, nekoliko zbledi in potem še odločnejše pravi:

„Gospica, in ko bi se našel človek, ki vas ljubi iz vsega srca, ki vam more zagotoviti srečo v lepem prijetnem mestu, ki bi bil povšeči

vašemu očetu, spoštovan in časten, kaj bi storili vi, ko bi k vam stopil in dejal: Le mene ljubi, le z menoj srečna bodi!“

Izgovorivši ulovi nekako siloma dekličino roko, stisne jo strastno, uprè globoko pogled v njeno nedolžno okó in vzklikne: „Gospica Zvezdana, isti, ki vas ljubi tako nepopisljivo, ki je pripravljen darovati vam vse svoje življenje, stoji pred vami; pogledjte mu v obraz, le én ljubeznjiv pogled in dovolj je. Le zaradi vas je ostal on na kmetih, sprijaznil se z ubogo kmetico, vašo prijateljico, da bi mu bila lažje odprta pot do vašega praga. In verujte mi, mož, na ktereга mislite vi sedaj, ni zmožen osrečiti vas, on si mora še le v daljnem svetu iskati sreče, vam pa blišči že tú. Samo edina besedica „da“, in skleneno je vse.“

Tako je govoril gospod Skovir in v nepopisljivej strasti hotel je poobjeti nežno gospico, a ona se mu izvije iz rok, zbledi, zakrije obraz, in potok svetlih solz se jej vlije po licih.

Zastonj se trudi Skovir potem izdramljen iz nesramnega vedenja in še nesramnejše hlimbe do svojega prijatelja, utolažiti svojo družico. Jeza in žalost in morda tudi vzbujena vest ga omami naposled. Kakor hudo-delec stopa moléé dalje, in vedno bolj počasni so mu koraki.

Od daleč se čujejo stopinje in lepo donéé moški glas se razlega po tihem gozdu.

Zvezdana povzdigne glavo in posluša, znan jej je ta glas, premili rešilni glas njenega Vratislava.

Skovir še bolj zbledi. Nadejal se ni na tem potu srečati Vratislava, ker vodil je Zvezdano z namenom po napačnej stezi, kajti iskal je priložnosti odkriti nežnej deklici gorečo do strasti vzkipele ljubezen svojega srea.

Pomislil pa ni ali pomisliti ni hotel, kako nesramno zlorabi prijateljstvo in odkritosrčnost Vratislavovo.

Ko čuje v dalji znani glas, vpade mu pogum, strah proklete izdajice mu prošine ude in menéé, da gre iskat Vido, odide po stranskej stezi, izgovarjajoč se, da Zvezdana zdaj ne potrebuje več njegovega varstva.

Kakor okamenel ostrmi Vratislav, ko zagleda v daljnem gozdu nenadoma Zvezdano pred seboj.

Je-li mogoče, dete moje, da te najdem na takovej samoti? začudi se on in poobjame deklico.

Bojazljivo se oklene ona njegove pazuhe in niti besede ne more spregovoriti.

„Kaj je to, draga Zvezdana, ti si blede in v očeh ti berem, da si jokala. Gorjé mu, ki je žalil mojega angelja, nebo naj mu odpusti, jaz bi mu ne mogel.“

„Žalostna nisem, dragi Vratislav, le poglej me, vesela sem, ne-

popisljivo srečna, kajti pri tebi sem, od kterega me hočejo siloma ločiti.“

„Kdo naju hoče ločiti, povej, govori Zvezdana, dozdeva se mi, da si bila žaljena zaradi mene?“

„O pozabi to, resnica ni, kar ti pravim, ne terjaj od mene istega imena, — kajti verjeti bi ne mogel, kako nepopisljivo se zlorabi beseda: prijateljstvo.“

Vratislav utihne, položi desnico na čelo, kakor da bi si hotel zatreti strupeno misel, ki se je zbudila z neverjetno močjo v njegovej glavi. Naposled pa vzklikne kakor v strašnih sanjah: „Zvezdana, odpusti mi, ali je mogoče, da izdaje prijatelj prijatelja, zaklinjam te, govori: Skovir je žalil tebe, zasmehoval najino ljubezen, kajti že nekaj dnij se me vidno ogiblje in pobeša pogled pred mojim očesom!“

Zvezdana s prva molči, a potem pravi: „Vratislav, če me ljubiš le senco tega, kakor mi zagotavljaš, prosim, odpusti mu, on ne vé kaj dela, vedel ni kaj je govoril, le njegove družčine, njegovega obližja me reši, če ti je mogoče!“

In zdaj nastane tihota. Kakor brez življenja stopa Vratislav poleg nežne deklice.

(Dalje pride.)

Dve pesni po ogerskem.

1.

Vmrla bi bila?
Mrtva si ti,
Moje veselje,
Luč mi očij?

Ti da si vmrla?
Ne, ne, in ne!
Sén to blaznika
Grešen je le.

Tukaj ga čutim
Kakor nekóč,
V vroči ljubezni
Krepko bijóč.

Ki sem te ljubil
Kakor nigdár
Ljubljena bila
Zemska ni stvár.

Nekdaj menjála
Srei obá,
V prsih mi tvoje
Še trepetá.

Dèkle, kar šló je
V grob tvoj, gorjé —
Bilo je moje,
Moje srcé!

2.

Skoz najin vrt potočec teče; tam sem stál,
Sedela ona v travi je z otrókom,
A z jabolkom igraje se otrók smijál.

Correggio! v sliki tvoji i takó ljubó
Sedi Devica s srčnim svojim dečkom,
Ki divni materi nasmiha se sladkó.

Zakaj — a ne zameri, mojster dragi —
Zakaj izpustil li v podobi si možá?
Glej, v moji tudi mož je poleg blagi.

Lujiza Pesjakova,

Zvezdogled.

Tako svetlo, tako zlato
Kot si nebo nocoj,
Žarilo nisi še takó,
Morda je praznik tvoj?

In moj je tudi, zvezdogled
Jaz zvezde čakam tek,
Svobódo narodom ki v svet
Prinese ta že vek.

Kakor proroki Judom dan,
V puščavi Mojzes raj
Obljubil je, da boj končan,
Moj narod upa zdaj.

In svetlo je nebó nocoj,
Oj zvezd jezer migla,
Ozira v nje se narod moj,
Da zvezdo tam spozna.

Saj pravijo, da človek vsak
Se v zvezdi porodi;
Maziljenci in pa težak
Po smrti v njej živi.

Le narod moj, nikjer poznan,
Ni zvezde našel te,
V temini rojen, strahovan,
V temó iz mraka gró.

Postál zatorej zvezdogled
Njegov sem, vsako noč
Po nebu iščem zvezde sled,
Ki upa vžiga moč.

Nocoj posebno svet je čas,
Repatice večer,
Posveti danes da že v nas,
Je modrih glas jezer.

In glej po zemlji širnej krog
Je narod mnogi zbran,
Posebno narod moj ubog
Tam zvezde čaka dan.

Na gori dolgo že stoji,
Ozira se v nebó,
In marsiktero iz očíj
Oj briše si solzó.

„Sramuj se zvezdogledov rod,
Ti prorok kriv si bil,
Oznani nam si zvezde pot,
Z lažjó si nas pojil.“

Še zvezde ni, še zvezde ni
Tam tvoje, narod moj,
Le pevec tvojih glas učí,
Da upaj ti z menoj.

Kot zvezde te repate tek
Zračunil modrec je,
Vstajenje tvoje ta še vek
Oznani pevec je.

Tako sem mislil včeraj jaz
Ko sem na gori stal,
V nebó obračal sem obraz,
Kjer mesec je sijál.

Kar izmed zvezd kot blisk ognjen
Se vtrne zvezda tam,
Odsev razjasni noč nam njen,
Oči razjasni nam.

In na kolena rod molčéč
Se spušča, moli vmes;
Repatice odsev bliščéč
Mu kazni je nebes.

O upaj, upaj narod moj!
Kot zvezdo modrec tó,
Svobódo tebi kmalu tvoj
Oznani pevec bó.

Mačeha.

Novela. Spisala *Parlína Pačkova*.

(Dalje.)

VIII.

Ko se je Eufemija v onej za njo takó strašnej noči, v kateri je zvedela, da je Elzin ženin nje nekdanji obljubljenec, zopet iz omedlevice vzdramila, imela je do rana drugega dne dovolj časa premišljevatí svoj neugodni položaj. A ker je Eufemija v svojem življenji že več hudih udarcev prestala, bila je tedaj že nekoliko proti nezgodam utrjena. Napijala je vse svoje duševne moči, da zadobi potrebno krepost, boriti se proti tej novej nevihti.

Le njeno bledejšo lice in črni obroč pod očmi ovajal je nje ponočne boje. Mirno in ljubeznjivo kakor nekdanj obnašala se je tudi potem proti Elzi, in ta je v lastno srečo zamaknena kmalu pozabila majhni razpór, ki ga je imela ono noč z Eufemijo; Eufemija pa je upala z gotovostjo, da se bode znala tudi v Bodanskega pričujočnosti krepko premagovati.

Samo nekaj se je neizrekljivo bala: prvega snidenja z njim. To pa ne zavoljo sebe, kajti ona je že bila na to pripravljena in oborožena s premagovalnimi čuti, temveč za Bodanskega je bila v skrbéh.

Dasi je upala, da on Elzo ljubi, slutila je vendar, da se bode on prestrašil, morda celó nevoljen postal, ko bode zagledal njo kakor grobno prikazen poleg svoje cvetoče neveste. In ko bi se on potem v prvi iznenadjenosti in zadregi morda nekako čudno proti njej obnašal, ali bi Eufemija potem ne bila prisiljena Elzi odkrivati svoje nekdanje zveze z Bodanskim? — Kako bi si Elza potem tolmačila njuno preteklost in kaj bi celó storila? — Ne, Elza mora srečna biti, sklenola je Eufemija svoje premišljevanje, naj bi mi pri tem tudi sree počilo. —

Hotela je na to Bodanskemu pisati in ga prositi, naj se proti njej obnaša kakor tujec ter da naj Elzi nje preteklost zamolči. —

A ker je že bil isti dan četrtek in je že imel v soboto priti Bodanski, bala se je, da bi ga pismo ne našlo več domá. —

Zato pa je menila vsaj prizadevati si, da ne bode Elza pričujoča, ko se jej bode Bodanski predstavljal. —

Bila je sobota, za Elzo in Eufemijo važen dan. Elza ni mogla od prevelikega veselja, da jo ženin prvikrat na nje domu obiše, celo prejšnjo noč očesa zatisnóti.

Tudi Eufemija ni mogla v onej noči zaspiti, toda iz nasprotnega uzroka. Nje duh je bil ves razburjen: Zdaj je mislila, da sliši bližajoče se njegove od nekdanj jej znane drage stopinje; zdaj jej je prešinol srce

njegov prijazno doneči glas; zdaj je menila, da stoji on v vsej svojej moškej lepoti pred njo, kakor v presrečnih davno že minolih dnéh, in strepetala je po vsem životu iz raznih v njej glasečih se občatkov. Začela se je že bati, da jo tedaj pogum zapusti, kedar ga bode največ potrebovala. —

V jutro istega dne imela je Elza dokaj opravljati z izbiranjem svoje toilette, da bi bolj ko mogoče Arnoldu dopadala. Okoli poldneva pa prisopiha po stopnjicah vsa prestrašena kakor človek, kteremu se je ravno nesreča pripetila, in sicer iz majhnega vrta, kamor si je šla po rudečo vrtnico, da si jo utakne v lasi. Prtič držeč si na lice in na pol jokaje stopi potem v Eufemijino sobo in reče: Ah, Eufemija, glejte nesrečo! Piknol me je komar, kteri je bil skrit med peresci vrtnice. Ravno danes, Eufemija, ravno danes, ko ima priti moj Arnold! Moj Bog, kaka le bodem! Gotovo sem že močno otečena; kakšna nesreča! Pogledajte vendar, Eufemija! — In tako govoréč vzela je prtič z lica in prikaže se majhen rudeč pikljaj, okoli kterega se je vzdigovala lahna oteklina. —

Eufemija jo tolaži in zagotavlja, da se bode rana do večerā že zacelila, ter jej hladi oteklino z namočenim prtičem. —

A Elza še vendar žaluje ter si želi, da bi danes nje ženin zamudil vlak in jo še le jutre obiskal, rajši kakor pa da bi jo videl s takim licem. —

Eufemija se je morala nehoté smejati. Potem pa vzame iz miznice kos črnega obliža, odreže od njega malo oblico ter jo pripnè na Elzino lice. —

Takó, reče končavši svoje delo, zdaj se poglej v zrcalo in povej mi, ali ti oni majhni črni madež ne stoji lepó? —

Elza stóri to in zakliče veselo: Ah, draga moja Eufemija, kakó ste Vi iznajdljivi! Res, sama bi kmalu dvomila, da je ta madež košček obliža. — Videti je kakor ljubeznjiva bradavica. In kakó mi ona stoji! To je bilo zopet éno Vaših mojsterskih del! — In vsa navdušena poljubuje zdaj zaporedoma Eufemijo. —

Eufemija se zastonj sili, pridružiti se Elzinej veselosti. Smeh, ki jej zaigrá na bledih ustnicah, postaja bolesten pri otožnem izrazu njenega kalnega očesa. —

Toda Elza se čuti presrečno, da bi to zapazila. Vedno še ima pred zrcalom nekaj opravljati. Ah, Eufemija, pravi med tem na pol resno, na pol šaljivo, zakaj me ni Bog lepšo stvaril, da bi bila bolj vredna svojega Arnolda? On je takó lep mož, dostavi vsa zamáknena. —

Ali res misliš, da je ženski treba biti lepej, da dopade? odvrne Eufemija in hiti nekaj parati. —

Jaz ne vém, odgovori Elza površno. To pa dobro vém, da meni dopadajo lepi možje. —

Tedaj, pristavi Eufemija z neko bridkostjo, ti ljubiš Bodanskega samo zato, ker je lep mož? —

Morda bi se ne bila vá-nj zaljubila, ko bi bil grd, odgovori Elza zamisljeno; a zdaj ko ga že ljubim, ljubila bi ga vedno, ko bi tudi bil grji od Pibra. —

Ubogi Piber, vzdihne Eufemija, kaj bode rekel, ko zvé tvojo zaroko? —

Naj reče, kar hoče, pravi Elza maločutno; zakaj je tak telebanec? Prosim Vas, Eufemija, Piber se še dobro pogovarjati ne zna! Ko sem bila namreč sama z njim, ni bil drugega kakor sam „ah!“ in „oh!“ Drugega ni znal povedati, kakor hvalil me je neprestano. Zá-nj sem imela najlepše lastnosti in čednosti, katerih si more človek le izmisljati, katerih si pa jaz nikdar niti v sanjah nisem prisvojevala. Kako je dolgočasen! —

Prava ljubezen je domišljava in prizanesljiva, reče resno Eufemija, in gorjé, ko bi taka ne bila! —

Kaj še, odvrne Elza nekoliko ošabno; moj Arnold me gotovo ljubi, saj me je izvolil za nevesto, a dozdam me še nikdar ni hvalil. Kakó resen je v pogovorih, kakó dostojen v obnašanji; in ravno to je, kar me takó zanima na njem. Ali bi verjeli, Eufemija, rekla je Elza sramežljivo po kratkem premolku in ljubeznjiva rudečica jo oblije, da me Arnold dozdam še ni — še ni objel ne poljubil? —

Na Eufemijinem lici so se menjale barve, prsi so se jej vzdigovale in skarje, s kterimi je parala, padle so jej iz roke na tla. Zdaj vstane, približa se Elzi, prime jo za roki in stiskaje jih reče, z uprtimi očmi jo gledajoč, z na pol prosečim, na pol pretečim glasom: Ali res ljubiš Bodanskega? — Ali ga pa tudi spoštuješ? — Ali ga bodeš vedno in brez preneha osrečevala? —

Elza jej skoro prestrašena roki odtegne in jo vsa začudjena pogleda. Kmalu pa se srčno nasmeji in pravi: Kako ste čudni, Eufemija; sevéda ga ljubim! Osrečevala ga pa tudi bodem, ker ga resnično ljubim in ga tudi hočem brez preneha ljubiti. Spoštovala pa bodem vendar možá, čegar imé bodem nosila! —

Eufemija se zopet vsede in nadaljuje prejšnje delo. Videti je bilo, kakor da bi bila v zadregi. Najbrž je obžalovala svoja čudna s takoburnostjo stavljena vprašanja. —

Nekaj časa molčite obé. — Veste, Eufemija, pretrga na enkrat Elza tihoto, kaj sem iznašla, odkar ljubim Arnolda? — Da je ženskemu sreč slajše ljubiti, kakor biti ljubljenemu. Kedar je ženska ljubljena, mora gledati proti tlem, kajti v takih slučajih kleči nje čestitelj gotovo pred njo; kedar pa ženska ljubi, ondaj gleda ona navzgor, ker je nje uzor

navadno višje od nje. — To misel, kaj ne, gotovo originalno sem sama iznašla in jo hočem tudi izpeljati v svojej noveli, od ktere si pričakujem najboljšega uspeha. —

Ali vé tvoj ženin, poprašuje Eufemija mirno, dobivši prejšnje dušno ravnotežje, da pišeš novele? —

Ne, odvrne Elza, in mu tudi nočem povedati, dokler ne bode delo tiskano v nekem tukajšnjem belletrističnem časopisu; z njegovim urednikom sem že te dni v toplicah govorila. —

Kolikor jaz Bodanskega poznam, pravi Eufemija raztresena, on ne čisla visoko spisovanja novel. —

Kako, Vi poznate Bodanskega? ponavlja Elza začudjena. —

Eufemija zarudi, a takoj obledi zopet in pravi v zadregi: To je, kolikor ga poznam po tvojem popisu in tvojih pismih. —

Jako se motite, déje Elza s porogljivim nasmehom; on, imeniten mož, bode neizmerno vesel, da ima za ženo duhovito gospó. —

Učeni možje, odvrne Eufemija z neko gotovostjo, iščejo si navadno za družico mirnih, pridnih, prostih ženic. —

Kako to? poprašuje Elza radovedno.

Zató, odgovori Eufemija, da bi imela potem žena popolnoma v svojih rokah vodstvo hiše in rodbine, ker je njih čas predrag, da bi se brigali oni tudi za dom. —

To je že res, vzdihne Elza pomilovalno, da jaz čisto nič gospodinjstva ne umem, naj si bode ono še takó majhno. A iz ljubezni do Arnolda hočem takoj začeti pod Vašim vodstvom učiti se ga. Po dnevu bom opravljala z Vami hišna dela, po noči pa pisarila. —

Ljuba Elza, pravi nežno Eufemija, odpusti mi, ako sem iz ljubezni do tebe, še predno se osmešiš pred svetom in — in bi nastal zavoljo tega menda še razpor med teboj in Bodanskim, — ako sem prisiljena tebe razžaliti. Ko si bila v toplicah, nadaljevala je resno, čitala sem tvojo pričeto novelo in našla sem, da je kar pišeš, — oprosti mi! — pretiranost skozi in skozi! —

Kakšna drznost! pretrga jej Elza besedo od srda vsa ognjena v lici. —

To je, popravi hitro Eufemija obžalovaje, ker je sprevidela, da je nehoté razžaljiv izraz rabila, zdi se mi, da si še premlada, da bi že pisala novele. Ti še življenja nič ne poznaš in ga že hočeš naslikovati! To ne gre. Pusti za zdaj vsakoršno pisarijo in posveti se svojemu ženinu, skorajšnjemu svojemu soprogu. Pozneje pa ko bodeš starejša, primi znóvič za peró, ako še bodeš k temu veselja čutila in za to dovolj časa imela. —

Ko bi moj Arnold rekel: Ne piši, vzela bi v trenutji vse svoje pisarije s pisalno mizo vred in bi je vrgla na ogenj; zá-nj vse rada

storim; kljubu Vašej zavidnosti pa hočem, če ste že tudi vsa bleda in posušena, odkar véste, da sem presrečna nevesta, pa hočem nadaljevati svojo novelo in še nocoj bodem Arnoldu čitala prva tri že spisana poglavja, pravi Elza vsa togotna in pogleduje Eufemijo posmehovalno po strani. —

Jaz tebi zavidna? odvrne Eufemija s trepetajočim glasom in zareže s škarjami v obleko, ktero je parala. Čemu bi bila zavidna in zavoljo česa? —

Kaj jaz vém? déje Elza nevoljno. Menda iz edinega uzroka, ker ste mi mačeha. Sicer pa, nadaljevala je z majhnim hudobnim nasmehom, prav rada Vam verjamem, da se Vam zdi moj Arnold privabljevsji ženin, kakor pa je Vam bil moj ubogi oče, ali pa kakor je Piber. —

Rekši se obrne in gre jezna iz sobe na vrt. —

Mačeha, mačeha! mrmrá kakor v sanjah Eufemija in zrè v vrata, skozi ktera je Elza izginola. Ko bi le vedela lahkovidna in trdočutna deklica, kaj jej žrtvujem samo zató, ker nosim to grenko imé! —

Zakrila si je z rokama lice in se zamislila. Črez nekaj časa pa jo predrami močen glas večnega zvončeka. Prestrašena se zravná po konci in podpiraje se z roko na stol, ker se jej je v glavi vrtelo, šepete v posameznih stavkih: On je že tú! — To je način njegovega zvonjenja. — Pomozi mi Bog, Arnold je prišel! —

IX.

Ko je nekaj sekund pozneje kuharica Eufemiji izročila listek, na katerem je ona hitro in površno čitala: „Dr. Arnold Bodanski, zdravnik,“ reče Eufemija popolnoma mirno: Gospodu doktorju naznanite moj spoštljivi sprejem!

Ko kuharica odide, izpije hitro Eufemija nekoliko požirkov vode, a še predno je odložila kozarec, vstopi Bodanski. —

Arnold Bodanski je bil lepa moška prikazen. Primeroma visoke moške postave, ne debel, ne suh, raven kot sveča, natančen in vkušen v opravi, kakor so mestni zdravniki sploh, napravil je takoj pri prvem pogledu najboljši utis. Tudi njegova glava je bila s celim telesom v razmerji. Obili temno-kostanjevi lasje nazaj počesani, odkrivali so gladko, misleče čelo v vsej svojej visokosti. Pod tem čelom pa so lesketale velike, temne, polnočutne oči. Imel je lepo, polno brado z brkami, sredi njih pa so se na pol skrite kazale polne rudeče ustnice. Nosil je očali v zlato okovane, ktere so dajale celemu obrazu popolnejši moški izraz. —

Ko vstopi Bodanski, zdregeče Eufemija, a potem mu gre z vso dostojnostjo naproti ter ga bolj tiho, a vendar dovolj krepko po-

zdravi z besedami: Dobro došli v našej hiši kot Elzin ženin, gospod doktor! —

Bodanski, ki je pri svojem vstopu Eufemijo le površno pogledal, ker se jej je bil spoštljivo priklonil, zgane se, ko zasliši Eufemijin glas. Začudivši se potem pogleda ponosno gospó, ktera mu je stala nasproti ter ga takó ljubeznjivo sprejela. A še predno je nehala Eufemija govoriti, značilo je hitro obledenje njegovega lica in zavzeti pogled, s katerim jo je opazoval, da je v njej Eufemijo spoznal.

Eufemija, zakliče zdaj iz globočine svoje duše ter stegne roki proti njej, ali ste Vi ali pa se samó motim? —

Eufemija stopi nekoliko korakov nazaj in zadušivši močni utis, ki ga je v njej napravil ginljivi glas, s katerim je Bodanski klical njeno imé, zravna se po konci in reče s poudarkom: Da! jaz sem Eufemija, a sedaj inspektorjeva vdova in Elzina druga mati. —

Vi ste Elzina mati? vzklikne Bodanski skoro prestrašen. A zadet po mrzlem nje obnašanji in po trdnem glasu, s katerim je to izrekla, se jej potem zopet nemo pokloni. —

Blagovolite se vvesti, pravi Eufemija in mu ponudi stol, a ona se vsede na sofo njemu nasproti.

Bodanski jo mehanično uboga. —

Zdaj nastane tihota, za njiju oba, kakor se je poznalo, neugodna.

Eufemija še ni bila Bodanskemu pogledala prav v obraz. Ves čas ko je z njim govorila, izogibala se je njegovih očíj, kakor da bi se bala srečati se z njegovim pogledom. —

Tudi Bodanski je do zdaj bolj čutil Eufemijino navzočnost, kakor pa videl. —

Gospod doktor, reče na enkrat Eufemija z negotovim glasom, ker je nama obema nemogoče, da bi se drug drugemu zatajila, menim, da bode najbolje, da se pozdraviva kot stara znanca in da ostaneva za naprej dobra prijatelja, oziroma sorodnika, popolnoma pozabivši preteklost! — Rekši obrne počasi prvokrat v njega svoj polni pogled, čakajoča z nekim nemirom odgovora. —

Bodanski pa je ni pogledal. Z očmi uprtimi na živahno-barvne cvetice široke pletenice, ki se mu je razprostirala pod nogami, odgovori zamolklo: Kakor je Vaša želja, gospa inspektorica! —

Ko vidi Eufemija, da on proč gleda, opazuje z otožno ugodnostjo dovršeni lepi obraz svojega nekdanjega čestilca in si misli pri tem vzdihujoča: Zdaj mi je razumljivo, zakaj mu je Elza takó vdana. —

Nje rahli nehoté jej ušedši vzdih predrami Bodanskega, kateri se takoj ná-njo ozrè, in kri mu močno sili v lice.

Njune oči se srečajo in obadva se za eden trenotek na ravnost po-

gledata. Na enkrat pa zamenjata barve na licih. Eufemija prej bleda silno zarudi, a Bodanski, v lici prej ves žareč, obledí zdaj. —

Eufemija, reče naposled Bodanski z onim čutljivim glasom, s katerim je bil že prej, ko jo je spoznal, zaklical: Ali mi morete odpustiti, kar sem Vam zakrivil? Kaznovan sem takó dovolj za svojo ljubosumnost in nezaupnost do Vas, ki ste bili najblažji. Zvedel sem, zvedel, ali ah prepozno! da je bil oni mož, kterega ste Vi v onej za najino bodočnost takó osodepolnej noči v hišo sprejeli, Vaš oče. Odpustite mi! rekel je s prijateljskim glasom in jej hoče roko prijeti.

Eufemija pa mu to zabrani ter mu pretrga besedo z resnim: Stojte! —

Bodanski se prestraši nje temnega obraza in kakor v omotici vsede se na prejšnje mesto. —

Čemú tako razdraženih prizorov, gospod doktor, povzame Eufemija zopet besedo na videz mirna, a vsaka poteza njenega obraza in krčevito gibanje prstov na rokah, ki jej ležé onemogle v naročji, ovajajo razburjenost njene duše. — Ali Vam nisem povedala, da med nama ni več nobene zveze, ter da hočeva Elzi na ljubav biti za naprej dobra prijatelja? —

Elzi na ljubav, ponavlja bridko Bodanski; samó Elzi na ljubo? mrmrá še enkrat med zobmi. —

Gospod doktor, nadaljuje Eufemija, ktere obraz je v tem kratkem času, kar je z Bodanskim govorila, postal mnogo let starejši, ali mi hočete za vse, kar Vam je sveto, obetati, da ne bode Elzi nikdar odkrivali, tudi ko bode ona že Vaša soproga, najinega nekdanjega znanstva? —

Kakor je Vaša volja, gospa, odvrne Bodanski, kakor da bi v sanjah govoril. —

Hvala! pravi nato Eufemija bolj tiho in kakor da se je iznebila težke skrbi, lahno vzdihne. Čas bode, da naznanim Elzi Vaš prihod.

In govoré prime za zvonček, da bi pozvonila.

Eden trenotek še počakajte, pravi naglo Bodanski in jej hoče to zabraniti.

Ne énega trenotka več, gospod doktor, reče Eufemija preplašena in močno pozvoni. Potem pa hitro vstane in nadaljuje ne gledajóč ga: Dali ste mi že svojo besedo, Arnold Bodanski! Le pod tem pogojem, da jo držíte, odpušcam Vam hudo bol, ktero ste mi nekdam storili.

Zdaj se obrne proti kuharici, ki se je na zvončev glas prikazala, ter ukaže: Stopite na vrt in naznanite gospodični Elzi, da jo nekdo tú pričakuje.

Kuharica uboga in Eufemija pripravljajoča se na odhod dostavlja skoro proseča Bodanskemu: Ne kalite Elzi čiste sreče: ne zastrupljajte po nepotrebi še drugo mlado življenje in — svoje! —

Nje dolga obleka je še šumela med vrati, ko se iz nasprotne strani prikaže cvetóča Elzina prikazen, ki hiti z veselim vzklikom svojemu ženinu naproti. —

(Dalje pride.)

Ivéri.

Slovenka zala mi ne zaméri,
Nikdó rojâkov ne bodi jezen,
Ker v tej in óni sedaj ivéri
Spominjam se tebe, mogočna ljubezen!
Saj človek táji ali ne táji,
Vesél te je vsak v življenja maji,
Solzá še vélemu starcu se vtrne,
Ko rózne minólosti zástor odgrne,
In ko se prikaže iz dalje v svetlósti
Ljubezen prva srečne mladósti!

Čemú bi nehvaležen tajil,
Kar človek je s čistim srcem užil?
A kôgar spodžigala burna strást je,
Neznana ljubezni blažilna mu slást je,
Naj tudi z ljubeznijo strást je v dotiki,
Med sabo ste vendar sila razliki.

Ljubezen vesoljnemu stvarstvu vlada,
In svet vzdrúje, da ne razpada,
Ljubezen srcé sè srcem druži,
Da drugemu drugo žije in služi,
Ljubezen kali blagostí razvíja,
Ljubezen najvišja je poesija!

A bój strasti se kače strupéne,
Gorjé ti, ako se duše okléne —
Kar dôbrega, čistega v nji živi,
Peklenski nje dih umorí,
Progánja nje te vihárna oblást,
Dokler se ne vgrézneš v propást.

„Nikoli mi ženska glave ne zméla,
Na pot bi nigdár me slab ne zavéla,“
Ošábno-vesél se smeješ,
Jaz rêčem: z ognjem drzán se ne šáli,
Sicer te léhko na smrt opáli,
Menéčega, da se greješ!

Prijazen ženski v vsem in povsodi,
 Kder smeš in moreš, z veseljem bodi.
 A laskavih cvétnih ust poljúbi,
 O njih mi pameti ne izgubi,
 Če Evinim hčeram previteški služiš,
 Značaj si moški vès pomehkužiš,
 Saj David in Salomon, Samson stali
 Trdnejše od nas, in vendar so pali.

Mehkúžnik razkóšni se vès pobábi,
 Dolžnosti do sebe in svojcev zábi.
 V možéh imé se njegovo izbríši,
 Sramótno knjigi bábjakov vpíši!

Ko meni ljubezni je dan bil zazóril,
 „Kraljici“ svoji takó sem govóril:

„Srcé si mojega ti srcá,
 In solnce meni življenja,
 Ti sládkega vzór mi hrepenenja,
 Veselje tóznega ti duhá!

Predóbro vém, temótno mi dni

Z ljubeznijo zlatila bi ti:

Najlépša deklét, najblážja ti si,
 Zató izmed vseh mi najdražja ti si!“

In ko deklétce rokó mi stisnilo,
 Osréčeno srcé je zavrísnilo!

Kakó bi tačas ne bil vesel,
 Saj v žensko zvestôbo sem verjél.
 Sedáj ko ženska zvestóst obéta,
 Vso dušo mráz mi spreléta,
 In klónim se nizko ter govorim:
 Iz srca ti sreče, dèkle, želim,
 Samó pri meni je íščeš zamán!
 Nikari ne straši beseda té grózna,
 Ljubezen je tvoja zá-me prepózna,
 Le idiva mirna vsak v svojo strán!

Ljubezen prva hitro izgine,
 A pri slovési deli spomine:
 Vonjive róže, kropíve žgóče,
 Nadzémeljsko slást in sólze vróče!

Prepózna ljubezen? — Ne, réci pózna,
 Prepózna vendar, verjémi, ní!
 Brez nje življenje puščáva je grózna,
 Vesél oberóč jo objémi tí!
 Odprí človeštva knjigo in béri:
 Ljubezen žíje, kar svet stójí,
 Nič upa vá-njo ti ne podéri,
 Naj tudi rana stara šcémi!

Kar nékdaj tebi splétalo vénce,
Ljubezni prave so bile sence,
Po njih ljubezni žive ne sodi,
Zaupaj in ljubi in srečen bodi!

„Zvestost se je med ljudmi izgubila
In v sédež si pasje srce izvolila.“

Takó črnogléd je dejál modrák.
Oj, koliko moral mož pretrpéti,
Prej nego prevárjen, obupan o svéti
Izrèk zapisal je takšen rezák!

Jos. Cimperman.

Pred Stanka Vraza podobo.

Vzvišeni pesnikov kip, ki v rojstnega dóma svetišči
Tukaj pred mano stojiš kakor posvečen oltár,
Kjer sta Hrvát in Slovén, pokládaje lovorjev venec,
V nerazrušljivo si vez bratske podala roké:
Vredno mi bodi česćen, kot draga svetinja rodbine,
V kateri življenja izvor pevcu „Djulábij“ je bil!
Kakor nedvignen zaklád naj čuva te verno, poštljivo
Pésnikov vrli nečák — sína njegóvega vnuk! —
V svítu čaróbnem blestiš v okviru med velimi venci,
Tajnosti písniške diš s péstrim trakóvjem igra;
Selske tihóte sladkóst razlita po mirnem je hramu,
Kjer v pretečenih se dneh petja razlégal je glas.
Sánjavi lune sijáj na mrámore bélem trepéče,
Kakor modrice poljúb vzbuja življenja mu zor . . .
V slastne spomine ugréznen, pred Tvojo sedévam podobo,
Ti prosvétljen prorók jugoslovanskega dně, —
In kot iskren roják pobóžno pred Tabo se klanjam,
V ógnji navdúšenja vnet k Tebi dvigujem oči
Ter zamáknen Ti zrem v uzórno častito obličje,
Ktereга divna svetlóst v mrkli mi sije obraz;
Bláženstva rajskeга čar presrečno srce mi prošinja
In s prsténih nížáv smélo se dviga mi duh:
Preko iztočnih gorá na zlatih oblakov valóvih —
Národe blagoslovéc — génij slovánstva jadrá.

Vilko Drvanjski.

Dve národni z Rožanskega.

Priobčil J. Scheinigg.

Sledeči narodni pripovedki zapisal je g. Val. Primožič, župnik v Škofičah (Schiefling); pravila mu je prvo mati, ko je bil še fant, drugo pa ne samo mamka, temveč tudi drugi ljudje čestokrat. Podamo ji prepisani v rožansko razrečje in to v podrečje spodnjega Roža, samo trdi goltnik *k* se bo zaznamoval, da ne motimo bralca tega razrečja nevesčega. Glej Kres I. 412 sl.

1. Otóšč' zuen.

Prad dávniem, dávniem časam je bū, k' so v Otóc' (Maria Wörth) ór(h)le v Hóspo-Svéto pradál'. K' so Hóspo-Svéčan' ór(h)le čiez ízare pólál', so otóšč' zvoní od žávost' samí od sabě zvonít' začél', tak'' da se je vsam prov miv stúerv'. K' so pa z ór(h)lóm' na húeno stran prpólál' se, je tō vólč' zuen s túrna v ízare skočōv. Tam nótre je pa obt'čov mad dbéma pōjémí. Braz tō vólčā žvoná pa nčiso mohl' bít' v Otóc'; zatō so aná dobíl' rz múerje, da b' se dovť'' spústov n pa pojōskov hā. K' je te spet zad hōrsōj pršōv, je právov ldém v Otóc', da je na hrúnt' tadlě zuen našōv mad skalōvjam; na zvon'' je pa an múeršč' p''s sadōv n pa váhtov hā; prōj pa nčā bóte, je djav, zuen z ízara v'n dobíl', prōj da ór(h)le kna prídōj' spet zad z Hóspe-Svéte v Otók. To vam pa povíem, da se dasét bárt' rájš' pod múerje sp'stím, kakr pa še anbrt t' dōvt' v ízare.

2. Hrad v Hód'sah.

V Hód'sah je v stárah cájtah an vól''k hrad stav; še s'dě se rzvalíne vídij' od táha hráda. Pod hrádam sta dbi vólčē úknj' nótr v pōjčí, kákršne so túd' pod Húmprščím hrádam. V úknjah so tri povnjác' pōvhui srabrá n pa zvata. Na anom'' povnják' anā máčka sōdí n pa váhta hā, na tō drújam an p''s, na tō trétjam pa anā króta. To so zacóprane dúše, k' čakōj', da b' j'h ht' (kdo) odríšov. Je že antkáj (toliko) ldi tém' bū, ktíer' so sréčo jōskál' n pa bli rád' šac vz'hn'l'; pa še vsáč' je péte od-něsov, k' je te hrde zbōrí zahlédov.

Na rzvalínah od tá hráda s'dě anā míhna církov stojí; se jōj pr sv. Marjét' práv'. Prad dōvjōm' lietōm' anbrt je anā daklě okúel' církle kráve pásva. Kar anō kačo zahléda, k' je tribárt' ovíta bíva n pa dba zvata klúča okúel' hvále obíešane méva. Namést' da b' bíva klúče rzéva n pa ž njím' tō skrívne dúr' k zacópranam d'nárjam oprva, se je daklě tak'' prastraš'vā, da se je v tiek zalatéva. Kar za s'bō nekoha tak'' miv' vékat' šlís', da se je šítr obrníva; pa nkúehar nči bū, túd' káče nči več v'd'vā.

Domà od samà strahú nikúemr kar beséde kni rakvà, tak' zstrášana je biva. Po noč' se jôj je pa anà od tó zacópranah duš prkázava n pa priedvfhva, zakàj kni klúče vzéva. „V tah jámah, je djáva dúša, je nas še več víernah duš, k' smo obsójane, tak' dóvh' zvatú n pa srôbrú v povnjácah váhtat', da bo nas anbrt ht' odríšov. Ti s' zylvólana biva, pa knís' otvá; zdôj mórm' pa še líete n líete čakát' n pa trpôt'. Anà tica bo prlatéva z orôham v klún'; zrávn cirkle bo oràh na tlè pást' náva; s tá orôha bo an' drôvú zrást'v'; k' bo oràh dorášéan, ha bój' posákôl' n pa v díle zžáhôl'; s tãh díl se bo anà zíbov nardíva; k'dr bo tó prúv' otròk, k' ha bój' v to zíbov povúez'l', prrástov, te bo nas ríšov n pa šac vzíhnov; te šac mórm' mí váhtat', zatò k' sm' v nášam ž'vlénj' evêê hájt'sn' (lakomni) bli n pa nčísm' sromákam buehajmé dajál'.“

Kako Indi svatujó.

Kulturnohistoričen obrazec.

Spisal *L. Gobjko*.

Indijan krepko veruje, da so bogovi človeku dali život samo zatò, da se ljudjé množé; zato mu je neplodovitost največja nesreča na svetu in ženi se tako dolgo časa, da ga bogovi nadaré z moškim otrokom; če pa nobena soproga ni plodovita, posinovi otroka moškega spola iz najbližjega sorodstva, da ima koga, ki sinovske dolžnosti izvrši o njegovem pogrebu.

Raznim vzhodnim národom je mnogo do čistega ženstva, tudi Indijan skrbí jako za žensko čistost; ženi se z dekličí, ki niso še dozoreli, zrele deve pa zaničujejo mené, da ni gotovo, da bi dorastlo dekle bilo čisto. Če se deklič ne omoži, predno doraste, trdé, da to ni častito, moškemu pa ni nečastno, če se star oženi, če prav nima več prave moči v sebi. Šestdesetletni starci se zaročajo s štiriletnimi deklicami!

Indijansko praznoverstvo odsoja vdovicam večno vdovstvo, zatò se vdovice ne smejo vdajati (možiti). Indijan veruje, da bogovi ženstvo z vdovstvom kaznujó zbog mladostnih grehot — in kdor bi se hotel zaročiti s kako vdovo, ta bi se bogovom uprl in zameril, klical bi njih jezo ná-se. Oče in mati hodita, če njuna hči uvdovi in če sta količakaj pobožna, na božje poti, pokorita se, kakor koli moreta, dajeta vbogaimé, a samo zatò, da bi bogovi grehe odpustili hčeri in da bi njena duša bila srečna po smrti.

Kedar hoče Indijan s kako deklico sina zaročiti, odbere kakega človeka in ga pošlje v hišo dekličinih roditeljev; sam ne gré, zatò ne, ker se boji sramote, ko bi mu morda oče in mati odrekla. Če je dečak

roditeljema po godu, odloči vedež (augur) dan in trenotek, kdaj naj odide oče od doma, da bode srečno snubil, a morata ga spremljati kakova omožena ženska in bramin, ki zna dobro vedeževati. Če se na potu, ko gredó snubit, kaj nenavadnega pripeti, prelože snubitev na kak drug dan. Če jih sreča kak oljar ali pes, ki uha stresa, — če kavrana zagledajo nad seboj, ni dobro znamenje to, zato se takoj domú vrnejo. Če se vse dobro snuje, ne sme nevestin oče precej vdati se, temveč izgovarjati, da mora mladenčca poprej videti — ali kdaj, to odloči vedež. Roditelji se vzajemno nadarjajo in pridno gosté.

Ko svatbi odločijo dan, vsadé kol pred šotorom na dvorišči ženinevega ali nevestinega bivališča. Ko kol vsajajo, pridejo vsi sorodniki in prijatelji očetu srečo voščit; kdor bi ne prišel na to slovesnost, pokazal bi s svojim neprihodom sovraštvo. Prijatelji in prijateljice donášajo zaročencema darove. Sredi dvorišča imajo kamenenega Polear-a. Polear je svatbeni bog, ki ima slonjo glavo, pa velik trebuh. Bramini mu darujejo kokose in banane in ga prosijo, da bi bil milostljiv novemu zakonu. Po vsem tem odlomijo vejico z drevesa, posvečenega ženinu in nevesti, in uteknó jo v zemljo. Kol izderó iz tál in ga odnesó v kak kot na dvoru — in hitro ko postavijo šotor, odnesó tudi Polear-a. Pod šotorom se vršé vse svatbene slovesnosti. Pred hišo je razvešena in razstavljena vsa krasota, razvešene so pred njo razne slike, med kterimi tudi mnogokrat vidiš dogodjaje ne preveč častitega boga Gvihene.

Po dnevu prihajajo plesalke, zato da popevajo ter zaročenca razveseljujejo, zjutraj in zvečer se v šotoru masté z jagodami rastline, ki je zakonstvu posvečena. Bogatih roditeljev snublence noševajo na večer, ko gorí mnogo lučij, v dragih nosilih po ulicah in sprehodišjih, spremljajo je plesalke, imovitih sorodnikov in prijateljev drago odičeni otroci, sloni, velblodi, konji itd., godeci pa jim igrajo, kolikor morejo.

Po tem slovesnem sprevodu peljejo ženina v nevestino bivališče — in hitro ko ženin skozi duri stopi, razčarajo ga: Indijan meni, da ima zavistnih ljudij hudobni pogled mnogo slabega upliva na človeka (naši uroki). Da takov pogled ne more škoditi, nalijejo z vodo nalašč za to pripravljen in rudeče pobarvan vré, zatočijo ga trikrat zasnuhljencema pred očmi in izlijejo vodo na pot; ali pa kos platna razdvojé in zaženó na nasprotni strani, včasi migljajo tudi s tem platnom zasnuhljencema pred obrazom, potem ga pa vržejo od sebe, kakor da je polno zavistnega strupa. Da uroke zagoveré, pokladajo ženinom in nevestam tudi čaralne prstane na glave.

Na plemenitaškej svatbi se snide mnogo braminov od daleč na okrog — in ženitujejo po céle dni; ko pa dosvatujejo, dobi vsak svat zavoj, da se ogrne z njim. Tudi imovite družine prihajajo na take že-

nitve, kar pa plemenitaša grozno obere, takó da marsikteri včasí do 200.000 goldinarjev potratí.

Na dan svatbe postavijo v kakej notranjej izbi v krogu pred ženina in nevesto mnogo z vodo napolnjenih žbanj, med kterimi ste dve žbanji — večji od drugih in stojite pred zasnuhljencema. Sredi tega kroga stoji majhen lesen óder, po izbi pa prižgó mnogo lučíc na čast bogu ognja. Ko je vse pripravljeno, začnejo bramini brbrati svoje molitve in prositi najvišjega boga in najvišjo boginjo, da bi stopila v največji žbanji in osrečila novi zakon, v manjše žbanje pa vabijo nižje bogove. Po tem obredu brbrajo sanskritske molitve, ki jih včasí sami ne umejo, napósled pa zanetijo ogenj, a eden braminov pové glasno nevestinemu óčetu, kaj mora govoriti in kako se vesti.

Po braminovem nauku dá óče nevesti bananov in pagodo ter položi nje roko v ženinovo. Nevestina mati ali nje namestnica vlije nekoliko vode zasnuhljencema na roki, óče pa pozove glasno vpričo boga in boginje, vpričo nižjih bogov boga ognja na pomoč: „Jaz I., sin I., vnuk I. dajem svojo hčer Vam I., sinu I., vnuku I.“ Bramin vzame „tali“ (podoba iz zlata in slonje kosti, na njej je navadno obraz Polear-a ali Lingam-a, to podoba mora vsaka soproga nositi do smrti), podá ga bogovom, zasnuhljencema, ženinovemu in nevestinemu óčetu, vsem braminom, sorodnikom in vsem povabljenim svatom, izmed kterih mora vsak svojo roko ná-nj položiti, bramin pa obeta, predno se vsi zvrsté, sanskritski: „Imela bosta dovolj zrnja, dosta novcev, krav in mnogo otrok.“ Ko vsi, vsak svojo roko na „tali“ položé, podá ga ženinu, ženin pa ga obesi nevesti na vrat in odslej je nevesta njegova soproga, to je: zakonca sta oba.

Po vsem tem obredji priseže ženin vpričo ognja in braminov, da bode pošteno skrbel za svojo soprogo, ki jo prime za mezinec na roki in pelje trikrat okrog lesenega odra, poleg kterega leží ploščat kamen, na kterem koreninje in zelšje tolčejo in teró. Ko prideta do tega kamena, prime mož soprogo za nogo in jo dvigne na ta kamen v opomin, da bode poslej gospodinjstvo njena skrb. Nad izbo, v kterej se vse to godí, preskrbé pa odprtino; skozi njo vidi človek v nebó, in ko zakonca pod njo prideta, vzklikne bramin mladej ženi: „Gledite svetnico Arindodo,* živite takó, kakor je sama živela!“ Poročenka se ozre skozi odprtino in koraka dalje.

Trikrat gresta zakonca okrog lesenega odra; ko se pa to zgodí, donese domače ženstvo s surovim palmovim sladkorjem zmešano mleko in bananov. To podaré novima zakoncema, ki morata vsaj nekoliko te jedí vzeti v usta. Po vseh teh obredih se po dnevu različno veselé, zvečer

* To svetnico slavé posebno zavoljo njene modrosti, poštenosti in čistosti.

pa zadenó oba zakonca na nosila in ju nosijo po očitih sprehajališčih, a spremlja jih najodličnejše občinstvo.

Ko zasnuhlenka polnoletnost doživí, imajo zopet skoro taiste slovesnosti, kakor o svatbi: vsakdo jej zopet srečo vošči in zopet pridejo sorodniki na gostijo. A ta slavnost je mala ali druga svatba.

Po tej slavnosti pride tretja slavnost: prvi up zakonstva. Sedmi mesec o tem upu zopet časté bogove, kolikor mogoče, a rojstni dan prvega deteta pa je najveselejši in najslavnejši dan.

Nekoliko o strupenih kačah iz domačih dežel.

I.

Modras.*

Že nekaj let sèm pečam se z nabiranjem in lovljenjem različnih stvarij, ki se nahajajo v lepej naravi. Zdaj so bile rastline, zdaj kebre in metulji, v poslednje preteklem času sem se pa lotil tudi kač. Pa kakor vsak vé, vzlasti tisti ki se sam s takim delom ukvarja, poslednje je dostikrat precej težavno delo. Zdaj nima človek časa, zopet manjka priprave, dostikrat ni ne tega ne onega. Da bi se lažje delalo in lovilo, pomenila sva se s prijateljem, ki biva na deželi, da mi nekoliko pomaga. Ljudje so véasih tudi voljni postreči, ko zvedó, da iščeš in nabiraš. Radi prinesó, kar se jim kake vrednosti zdi, in te prašajo potem to in ono. Nekteri so jako pazljivi in vneti. Preteklo zimo sem pisal svojemu prijatelju, naj se poloti kač. Nabirala sva jih že poprej, a zdaj sva se jih hotela bolje prijeti. Odpisal mi je pred veliko nočjo, da se še ne more nič storiti, „a precej,“ pravi, „ko pride čas, udarimo po njih.“ Vendar se ni moglo dosti delati, vso spomlad in celo poletje je šla naša reč bolj tako po malem. Ko sem prišel v Radovno, bilo je sicer nekaj ujetega, vendar bi bilo lahko več, kakor toliko.

„Letos je slaba letina,“ pravi mi prijatelj Alfons, „jaz kar nikamor ne morem, najinega kačarja pa nikdar domá ni, gori na Mužakli dela.“

„Nič ne dé, bode se pa zdaj skusilo kaj ujeti,“ tolažim ga, „ali pa bova živali šopala.“

Res ni bilo posebnega tudi pozneje ne. Sicer je vsak, kdor je kaj ujel, nama prinesel, naj je že bilo to ali ono. Neko jutro, ko sem bil ravno pri ptičih, — imeli smo dva mlada sokola in dva jastreba ujeta — pride fantin z neko živalico. Prinesel je mladega dihurja. Ko je

* *Vipera ammodytes*; *Coluber ammodytes*; *Rhinechis ammodytes*; *Vipera illyrica* etc.

konje gnal na pašo, bil ga je nekje zapazil. Bilo jih je več, dejal je, toda drugih ni mogel uloviti, starka mu jih je odpeljala in poskrila. Tega mladiča pa je fant tako trdo držal, da mu je v roki poginol. Precej smo ga omajili, meso so dobili ptiči, koža se je porabila za našopanje.

„S kačami je letos slaba,“ pravim možu, ki je gledal naše sokole in jastrebe.

„Ko bi Lohen še živel, ta bi vam jih naložil, kolikor bi jih le hoteli.“

„Škoda da ga ni več.“

„Škoda res, on je bil tak na kače, kakor volk na ovce. Vedel je vse, kje se grejejo, pa le po strupenih je šel. Kar z golo roko jo je prijel, pa se mu ni nič naredilo. Za srajco, za bolhavec jih je deval. Menda je strupenim zobe polomil ali kaj, narediti se jim pač ne dá, da bi ne mogle pičiti.“

„Sevéda ne; ali pa je morebiti le nestrupene lovil,“ pravim jaz, „saj strupenih ni posebno veliko sort pri nas, in ljudje jih še dandanes ne poznajo, ktere so nevarne, ktere ne.“

„E gospod! jih že poznamo. Pri nas je modras, potlej pa tista črna kača je tudi strupena, tista, ki jih je tu gori po vrhu Gabrija, gori v planini in sploh tukaj po vseh hribih dovolj. Modrasa je pa tudi dovolj. Prav sam sem videl Lohna, ki je modrasa po rokah valjal; za srajco ga je utaknol, da me je kar mraz pretresel, pa se mu nič ni hudega primerilo. Enkrat je prosil tukaj gori pri N., naj ga prenočijo. No zakaj bi ga ne! Pa v kakošen strah je spravil ta brdja vso družino! Dali so mu večerjo in ko je vstal, kosilo. Na klopi za durmi je kosil. Ko so vsi ponehali jesti, jame on kače jemati izza srajce. Kar tja po tleh jih je poravnal. Ta strah in to cviljenje od ženstva! Vse je ušlo na klopi in cvililo, on pa je zopet pobral kače lepo iz tal, enega modrasa za drugim, in zopet za srajco.“

Sam tega človeka nisem poznal. Slišal sem pa dosti o njem, kako je kače lovil in jih okrog klobuka ali okrog roke povijal, pa za srajco ali v žepu nosil.

„Ali ste vi že kdaj kterelega modrasa ujeli ali ubili,“ vprašam moža, da bi se prepričal, ali ga pozna ali ne.

„Dovolj! ubil sem jih že in tudi ujel. Še ko sem bil tak, da nisem bil za drugo kot za pašo, ujel sem jih dosti v precep. Ko smo fantini modrasa v precepu imeli, ogledali smo si vsega. Na nosu ima majhen rožiček, ravno na vrh nosa, na vrh gobca. V zgornjej čeljusti ima dva nekoliko zakrivljena zoba, ki notri v koži tičita. To sta strupna zoba, z njima vseka, če hoče pičiti, in jih tudi v palico zasadi, če mu jo pomoliš. To smo jih že dražili te vrage, ko smo jih imeli v precepu!“

Včasih tako vseka po kakej stvari, če je dovolj jezen, da si zobe polomi.“

„To je že res, da ima rožiček, kakor pravite, in zoba v zgornjej čeljusti, s kterima pika; kakšne je pa barve?“

„Ta pa ni pri vseh enaka, nekteri so bolj svetli, drugi zopet temni, na to ni iti. Samo po hrbtu se mu od glave do konca repa vleče proga, navadno črna, sploh pa bolj temna, kakor je druga barva, in je po obeh stranéh nazobljana. Zobci so veliki. Ravno tako je, kakor bi bili od obeh strani v progo s škarjami precej globoko zobje vrezani.“

„Če hočete, vam pokažem kače, kar jih imamo v špiritu.“

„Le pokažite jih, bote videli, ali jih poznam ali ne.“

Res! mož je vse poznal.

„Té-le velike so belouške in niso strupene. Že tako sem videl kakor kako potorišče, teh je povsod dosti, posebno doli po polji,“ pravi mož. „To so črne kače, te so strupene, imajo zobe v zgornjej čeljusti. Smo jih že tudi dovolj pobili, ko smo pasli. Te-le rujave, te, te — pa ne vém kaj bi rekel? — z roko bi je že ne prijel. Mislim, da ni dosti prida, kača je kača. Ali je strupena?“

„Ne, samo zmotil bi se lahko človek, kateri gada dobro ne pozna. Lahko bi se mu primerilo, da bi gada imel za rujavo kačo, pa bi ga morebiti prijel, misléč da ni nevarnosti.“

„E ne gospod! Kdor kač dobro ne pozna, ima vsako za strupeno in nevarno. Še celó belouško ljudje pobijajo, ker mislijo, da je strupena. Ne prime pa takó nobeden rad te živali, ker se vsakemu nekako gnusi in studi. Še jaz je ne maram kar tako z roko prijemat, čeravno dobro vém, da mi ne more nič storiti, ako ni strupena.“

Mož je odšel, jaz sem ostal sam pri ptičih. Kače sem zopet spravil in lotil se dihurja. Pozneje poprašam gosp. G., kako je z ranjkim Lohnom.

„Gotovo šte kaj slišali o tem človeku,“ mu rečem, „povejte mi, kako je, je-li res kače lovil?“

„Res, res!“ pravi mi gospod, „ko bi bil še živ, gotovo bi bil že sem gori k nam prišel, osobito ako bi bil zvedel, da se pečate s to rečjo in jih lovite. On bi jih bil precej nanosil teh in onih. Njemu je bil vsak kraj znan, kjer se lahko dobé. Sam sem ga videl, ko je prinesel modrasa kar tako v roki, kakor kdo drug v precepu. Kaj vém, da se mu ni nič zgodilo temu človeku! Prašal sem ga enkrat, ali se ne boji, da bi ga vendar ne goljufalo, ker je tako lahkomišeln. Mislim, da je modrasom zobe polomil, čeravno je trdil, da tega ne.“

„Pripovedoval mi je, da ga je že tudi modras pičil. Imel je namreč na roki prst končan, da ga ni mogel stegniti. Rekel je, da mu ga je strup končal. Pred grobljo na solnci dobil je dva modrasa, tako mi je

pravil; žival se kar strese prid njim, dejal je, ko ga zagleda. Tedaj je segel po tistih modrasih in eden — ga je pičil.“

„Pa kako, da ga je pičil?“ vprašam, ker je bil tak kačar!“

„Tudi jaz sem ga vprašal, kako bi ga mogel njega, takega mojstra, modras pičiti! Nato mi je pripovedoval, da se on ne more vsakemu v bran postaviti. Njegova moč poseka vsakega modrasa in vsakega gada, če je modras ali gad mlajši kot on. Tako je pravil. Tisti pa, ki ga je pičil, bil je starejši od njega, zato mu ni bil kos. To je Lohen tako za gotovo pripovedoval, da je sam verjel, kar je govoril, čeravno ni bilo res.“

„Ti presneti Lohen ti! Škoda da ga ni več, ker je bil tak kačar!“

„Škoda res! za kače je bil tak, da ni boljšega! Modrasa je brž dobil in tudi ujel. Kolikor bi jih bili le hoteli, bil bi jih nalovil. Malo žganja bi bilo treba, drugega nič.“ —

II.

Bilo je ravno okoli poldanske ure in zelo vroče. Imel sem delo v sobi pod streho. Moj prijatelj Alfons me pokliče, naj grem modrasa gledat, ki ga je Matija, ali kako je bilo že temu človeku ime, prinesel. Matija ni bil iz domače župnije, zato meni tudi neznan. Toliko sem pa precej videl, da je pijanček. Zvedel je, da se dobi za tako žival pri fužini kak krajcar, zato je primahal s kačo celo uro daleč; žganja se mu je ljubilo. Vse je zapil še tisto popoldne na žganji, kolikor je potegnil, čeravno je modrasa in bokal, v katerem ga je ujetega imel, prodal. Nazadnje mu je celó denarja zmanjkalo, da ni mogel dalje piti.

Kakor je že to šlo, da je bilo pri nas vedno nekaj ljudij prostih, ki niso ravno imeli pri ognju v fužini dela, bilo je tudi tisti dan več kovačev pred hišo v senci pod kostanjem. Razvèn teh bili so pivci v gostilni, ker bil je ravno pondeljek in marsikteri senosek se je ustavil memogredé na rovté. Brž so se nabrali kovači, senoseki in nekteri vozniki, ki so opoldne z živino počivali, okrog bokala, v katerem je bil modras.

„Takega še nimate, gospod!“ pravi Matija, „in prav nič ni ranjen, le pogledjte ga, kako čist je, kako pisan in kakošne zobe pokaže, če mu s prstom pomigate pred očmi! Brez precepa sem ga ujel, kar flašo sem mu nastavil, pa je zlezel v njo, jaz pa sem zatakno! in šla sva! Tu ga imate, jaz grem pit, samo za flašo mi dajte še štiri groše, pa je vse vkup vaše.“

Tako je bila kupčija opravljena.

Prav lep modras je bil to, eden največjih, kar smo jih imeli. Ker so bili gledalci radovedni, ogledali smo si ga natanko, najprej strupne zobe. Potem se je vnel tudi govor o življenji te živali. Pridruži se še ti, dragi čitatelj, k temu zboru in poslušaj naš razgovor o modrasu sploh. —

Modras meri na dolgost okoli dva čevlja, popolnoma doraščen pa navadno kak palec črez. Naš tukaj meri 29 palcev in nekaj črez. Na nosu ima kratek mehek rožiček, na glavi je luskav; glava je zadej široka, vrat tanek; usta odpira jako široko, kedar zazija. Luskinje, kakoršne so na glavi, krijejo tudi drugi život. One so v edenindvajsetih vrstah (včasih jih je triindvajset) naravnane po životu od glave naprej po dolgem. Barva se jako spreminja; največkrat je rumenorujavkasta, pri nekterih lepo rudečkasta; po hrbtu od glave do konca repa vleče se črn, na obeh straneh široko nazobljan pas. Ob straneh je pas s temnimi črtami zarobljen, tako da se prav živo od druge barve meji. Na spodnji strani je život z rumenkastimi luskinjami pokrit, ki imajo črnkaste pikice.

Modras, ki bi meril meter, je zeló, zeló redek, čeravno se kateri sem pa tja te dolgosti najde.

Gledé barve se mora reči, da je zeló različna; mogoče je, da se ravna tudi po tleh, vendar tega ne bom trdil. Kolikor sem jih jaz imel ujetih, bili so vsi bolj svetle kot temne barve, nekteri prav lepo sivi. Pri blejskem jezeru na Straži videl sem enkrat enega prav zeló velikega, ki je bil temne barve. Mogoče je, da upliva starost na barvo. Enega sem dejal v špirit, ki je bil precej temen. Čez nekaj časa sem ga vzel iz steklenice, a bil je tako debel, da sem ga težko vèn izvlekel; vrat bokalov je bil komaj dosti širok zá-nj. Z zakrivljeno žico (dratom) sem ga bil za vrat ubral in potem je šlo. Ko sem ga imel zvunaj, zapazil sem, da mu je koža odstopila in šla je vsa z njega. Spodaj je bila druga prav lepe sive barve. Zato mislim, da dobi tudi tedaj bolj svetlo barvo, ko se levi.

Pravil mi je neki gospod, ki je moje modrase gledal, da še ni tako lepo sivih videl. On jih je lovil po južnem Tirolskem, enega je kupil od mojega kačarja za én goldinar. —

Strupna zoba štrlita iz zgornje čeljusti, sta nekoliko nazaj zakrivljena, ter tanka kakor igla in spičasta, pa otlá. S strupnim mehurčkom, ki leži nekoliko zadej v glavi, sta v zvezi. Zgornja čeljust je prav majhna koščica in se lahko naprej ali nazaj pomakne. Ako kača zazija, postavita se zoba po konci in sta pripravljena ugriznoti; čeljust se je naprej pomaknola. Kedar se žrelo zapre, stopi koščica nazaj, in zoba se skrijeta v kožnato gubo, ki ob njih visi. Ako hoče modras ugriznoti, zazija široko in vseka z zoboma po stvari, ki jo hoče raniti, zoba pritisneta na strupno žlezo, in strup se vlije v rano skozi zobjo otlino.

Ker je zob jako krhek, se lahko odlomi, toda precej priraste drugi, in če se tudi ta zdrobi, pride tretji, ki je bil še pod kožo skrit.

To in ono se je vprašalo, ko smo ogledovali modrasa.

Eden gledalec je bil radoveden, kdaj se ta žival pari. „Kdaj?“ pravi drugi, „v spomladi, kedar se navadno pariyo druge živali. Tedaj

bi se jih gotovo tudi največ in najlažje ujelo, ko bi se človek za to bolj brigal. Še divjega petelina najlažje zalezeš, ko poje in to je na spomlad.“

Kolikor se je do zdaj opazovalo, pariyo se modrasi zgodaj, precej ko sneg izgine. Tedaj se nahajata po dva in po dva; dostikrat še nekoliko časa, ko je parjenje že dokončano, skupaj živita, včasih pa traja to skupno življenje še meseca maja. Pozneje živijo po samem, in če se jih najde po več v kakem kraju, vendar to ni družinsko življenje, temveč ker jim je tam prostor za lov in za življenje sploh ugoden in pripraven. —

Za mladiče se modras ne briga dosti; precej ko so zleženi, morajo si sami živeža iskati. O tem pa hočemo pozneje govoriti, ko bomo gada, kteremu je modras v vsem soroden, opisovali.

Če se ravno modras navadno bolj nižje ležečih krajev drži, najdeš ga pri nas na Gorenjskem ravno tako lahko v gori kakor v dolini. V Radovni jih je dovolj in se jih gotovo več pobije, kakor gadov, še več jih je pa gotovo v Policah in v Gabriji, ktera dva hrbta se z Mužaklo vred, kjer se jih tudi ne manjka, prvi na desnem, drugi in Mužakla pa na levem bregu Radovne vlečeta.

Najrajši se nahaja v pesknatem svetu pod kamenjem, pa tudi v hosti pod grmovjem, od koder se hodi na solnce gret; tudi v hosti ga najdeš, da je le v solnčnem kraju. Pod kako desko, ali pod hlodom rad leži, pa tudi pod zemljo v luknjah so skriti. Celó v gozdu ga naletiš in na travnikih, pa tudi na polji. Blizu bučelnjakov je prav dostikrat in se zarije v listje ali pod bučelnjakov zid. Enega smo ujeli malo pod hišo blizu zelnika na vrtu v travi, kjer je močvirno, in tu se skoro vedno drži, če je tudi svet bolj moker kot suh. Menda zleze le tedaj iz groblje na travnik doli k zelnikom, kedar se gre gret. Celó v hlev zaide, kjer se pod kravjimi jaslami skrije ali pa blizu zidú.

Bilo je neki večer, ko sem bil v fužini pri pudarskih kovačih ravno pretekle počitnice. Predno je železo dosti zgreto, da se more pod kladivo dejati, treba ga je večkrat in dobro premešati. Peč je bila vsajena, kovači so nekoliko počivali, eden za drugim je šel mešat stopljeno železo, nekteri so sedeli na klopi in čakali, da pride na nje vrsta. Pudarski mojster mi je pravil, da se letos dovolj dobro dela. Kadila sva, v fužini je bilo življenja dovolj, zvonaj pa vse tiho in črna tema, samo voda je šumela. Kar se spomni mojster Janez, da mi ima nekaj povedati. „Danes sem pa takega modrasa videl,“ pravi, „da ga je prav škoda, ker mi je ušel. Notri po hlevu sem popravljal, in ko sem tam pri jaslilih nekaj delal, zagledam ga, a nisem ga mogel z ničemer pritiskoti, ná-nj stopiti si pa tudi nisem upal, ker sem bil na boso nogo v coklah. Kar zmotal se je notri pod zid v luknjo. Dobiti ga še moram, da ne napravi kake nesreče pri živini, ali da od družine koga ne ugrizne.“

Vendar dokler sem bil pri fužini, nisimo ga še ujeli. Slišal sem tudi od drugega človeka, ki mi je pravil, kako je pri nekem rovtarskem seljaku nevarno za živino, ker se tolikrat prigodi, da dobijo modrasa v hlevu. „To je samo prevelika malomarnost; prekopati bi se imelo enkrat vse v hlevu in vsaka luknjica pri zidu bi se imela pregledati in zazidati, da bi bilo te nevarnosti konec,“ dejal je mož.

Modras se nahaja na Tirolskem, in sicer v južnih Tirolih vzlasti okrog Botzena, na Koroškem, Štajerskem, Ogerskem, v Istri, v Dalmaciji, na Laškem, na Francoskem, Španskem, na balkanskem polotoku, v severnej Afriki in v malej Aziji.

V naštetih deželah se pa sevéda ne nahaja čez in čez. Na Francoskem postavim je redek in le v južnih krajih, v Španiji in na Portugalskem ga najdeš zopet povsod, celó blizu vasij in mest, da celó na vrtilih v mestih se nahaja. V Italiji je na jugu in v severnih krajih domač, tudi na otokih srednjezemskega morja se drži, v Siciliji, na Kykladah in na drugih otokih. Na Grškem se ga ne manjka ne na jugu ne na severu. Na Ogerskem sega proti severu do Požuna. Na Koroškem je, kakor Gallenstein pravi, zeló navaden; jaz sam sem precej lazil posebno okoli Celovca in po Karavankah okrog, pa ga nisem našel. Pravila sta mi pa dva prijatelja, da sta enega na Križevem griču pri Celovci ubila, in gotovo bode istina, kar poroča Gallenstein.

Da modras pozimski čas spi, kakor njegov sorodnik gad, je sploh znana reč. Vendar tam, kjer je po zimi gorko, kakor v južnih krajih, lazi tudi po zimi okrog. Na Tirolskem se prikaže že meseca marca in se zaleze še le pozno v jesen. V južnej Španiji in na Kykladah se dostikrat vso zimo ne zarije, ali pa prav malo časa.

Po dnevu je ta žival precej lena in opazovalci poročajo, da je okoli poldne le redko na solnci. Effeldt pravi, da ga ni v tem času nikdar našel, da bi se grel. Mi smo pa enkrat enega v travi ravno okoli poldne ujeli, ko se je grel. Zjutraj in proti večeru pride najrajši izpod skale ali iz luknje gret se; naši delavci pri fužini, kateri so se jeli za to žival brigati, pa pravijo, da jo najlažje najdeš po deži, ko gorko solnce posije.

Po noči je po poročilih Effeldtovih modrasa lahko dobiti, ako se sploh v kraji, kjer ga iščeš, nahaja. Po noči hodi na lov, kakor tudi gad. Ta čas je samo zakuriti treba in čakati, pa pridejo od vseh strani in gledajo v ogenj ter se lahko nalovijo. Omenjeni gospod jih je éno samo noč edenindvajset ujel.

Meseca avgusta ali septembra ima modras mlade. Veliko jih nikdar ni, véasih samo po dva, vendar jih bode najbrže po toliko, kakor pri gadu, namreč osem do petnajst. Mladiče dobi še le, ko je popolnoma dorastel.

Kakšno starost pa doseže, ne morem reči. Ranjki Lohen je rekel, da je bil tisti, ki je njemu prst na roki končal, čez petinštirideset let star, ker je moral starejši biti, kakor on sam, kajti drugače bi ga ne bil uklal. To se vé je le trdil Lohen, ki je bil, ko ga je modras pičil, petinštirideset let star. Naši kmetje pravijo, da je tak sila star, ki ima rudečkast rep, ter tudi posebno hud in nevaren. Koliko je star, tega pa ne vedó, samo toliko, da je velike starosti.

M. Tonejec.

(Dalje pride.)

Praznoverske bajke in šege med štajerskimi Slovenci.

Nabral dr. Jože Pajek.

V spisu o „Slovincih“, kojega je uredil in večjidel tudi sam spisal g. prof. Josip Šuman, nahaja se od strani 79—105. tudi članek pisan od g. prof. Fr. Hubada o šegah in navadah Slovencev. Spis je jako zanimiv, pa vendar le nekaj premalo na drobno našteva dotične stvari, in sicer zató, kakor piše na str. 104., „ker naj bi spis odmerjenega mu prostora ne presegal“. Ker je to poročilo le jako kratko, naj mi bo dovoljeno nekatere podrobnosti z ozirom na štajerske Slovence omeniti, oziroma dodati in tudi povedati, kje so one šege domá.

Imam o tej stvari pred seboj množino spisov iz različnih pokrajin slovenskega Štajerja, največ pa jih je iz okrajnega glavarstva mariborskega, ptujskega, lotmerskega in radgonskega. Več kaj sem pa na svojih potovanjih tudi sam zvedel ali opazil. —

Začnimo pri rojstvu.

Ko se je dete narodilo, stičejo babice po koledarji ter iz njega otroku prihodnost prorokujejo; če je isti dan v koledarji znamenje ovna ali bika, učil se bo deček rad in lahko, če je pa rojen pod škorpionom, bo nagle jeze in hudoben. (Ptujski okraj in sicer v Pavlovcih pri Ormuži.)

Ako pride tuj človek k bramu, naj se vsede, da otrokom spanja ne odnese. Tudi mu ne sme novorojenca pokazati, da ga ne „vūrčič“. Če bi se pa vendar bilo komu „vūrčilo“, mora vzeti skledo čiste vode, in v njo dati tri ključe, tri žlice, troje vilice, pa tri oglene. Gredó vsi trije na dno, tedaj je „vūrčeno“ od „deda“, če pa ogleni zeló cvrčijo in se ne vsedejo vsi na dno, tedaj je „baba“ kriva. Tri oglene mora potem v tri kote vreči, v vodo pa „friško figo“ namočiti, in se z namočenim prstom potegnoti trikrat po vsakem očesu; tudi čelo si mora zmočiti, in trikrat vode požreti, potem pa je dobro. (Ptujski okraj in sicer Pavlovci pri Ormuži.)

Noža ne smeš tako polagati, da bi ostrina kvišku stala, sicer si na

njej hudi duh kremplje brusi ter še hujše ubogim dušam prizadevlje. (Pavlovci.)

Ne pusti psu, da bi otroka gledal pri njegovem obedu, sicer bo dete jedlo, pes bo pa požiral. To se je pa zvedelo tako. Svoje dni je potoval gospod s svojim psom. Ko je postal gospod lačen, stopil je v krčmo in je tam použil tri žemlje in kozarec vina. Ko je gospod jako hlastno žemljo jedel, požiral je pridno pes. Kar na enkrat se začne gospod tresti, omahne in se mrtev na tla zgrudi. Da bi se prepričali, kaj mu je smrti krivo, prerezali so ga in mu tudi želodec razparali, — a našli so ga celó praznega. Zdaj zgrabijo psa in tudi njemu želodec razparajo in glej — vse tri žemlje so našli v njem. (Pavlovci.)

Hlapcem in vsem, ki živini nastiljajo, prepové se na vilah steljo v hlev nositi, sicer se živina hudo med seboj bode. (Pavlovci.)

Če krava na paši stopi črez ptičje gnezdo, mleko izgubi. (Pavlovci.)

Če se kdo ne obuje na obé nogi, ampak samo na eno in tako po hiši hodi, ne bode se toliko let mogel oženiti, kolikor stopinj je storil. (Pavlovci.)

Gospodar ali oni hlapec, ki je pri živini, mora se v spomladi vsako jutro oteščiti, preje nego gre na polje; le tedaj sme tešć ostati, če je že domá vse ptičje peti čul. Ako bi ga dreskač ali carar vkanol, imel bi sloko (= medlo) živino; če bi ga pa kukavica norila in ne bi imel krajcarja v žepu, postal bi siromak. Če bi pa deklino golobica norila, potem bi morala še to leto zibati. Na to vero se naslanja St. Vrazova „Grlica“.

Prve godine.

U Svetinje k crkvi ide Reza,
Još na tašte na veliki petak;
Zeleni se vrba, bukva breza,
Ptice poju, jer po koledaru.
Njihovu baš velik bjaše svetak;
Tim u šumi a na hrastu staru
I nesretna zagukne grlica.
Reza čuje, vikne: „Ah grlica!“
I tri suze panu joj po krilu.
Bože dragi, kolku neima silu
Nad djevojkom takva mala ptica!

Druge godine.

Stoji kuća, a pred kućom Reza
U kolievcu pojuć čedo ljlja:
Zeleni se opet bukva breza,
Kroz dubravu i gustu šikaru
Sto se ori sladjanih slavlja:
Tim u šumi a na hrastu staru
I nesretna zagukne grlica.

Reza čuje, vikne: „Ah grlica!“
 I tri suze kapnu joj po krilu.
 Bože dragi, kolku neima silu
 Nad djevojkom takva mala ptica!

(Izbrane pjesme, str. 238.)

Sreča gospodar, kedar gre na vožnjo, najprej postarano ženo, bo gotovo ta dan nesrečen, še bolje, kakor če bi mu zaveč pot pretekel. (Pavlovci.)

Kedar kmet z rali pride, mora plug iz smuke vzeti, da si konji bolje počinejo. (Pavlovci.)

Ako že dolgo časa suša trpi, moraš plug ali voz v potok zavleči, pa suša neha. (Pavlovci.)

Kedar se nevihta bliža in je že začelo grmeti, napravijo na kamenu ogenj iz tistega lesa, ki je bil na cvetno nedeljo v presmeci blagoslovljen; kjer se tako dela, tam ne treskne. (Pavlovci.)

Ako začne toča klati, moraš kuhinjske vile navskriž pred hišni prag položiti. (Pavlovci.)

K takemu hramu, kjer je bučelnjak, ne smeš samo enega raka prinesiti, sicer bučele na nič pridejo. (Pavlovci.)

Ako mlad roj, ki je na drevesu obsedel, pod roko pogledaš, bo odletel. (Pavlovci.)

Včasi začne tudi kokoš po petelinje peti, — in to je slabo znamenje. Petje črne kokoši pomeni nesrečo pri hiši, petje bele kokoši pomeni smrt; če pa poje rujava kokoš, pomeni to petje požar. Da bi pa vso to nesrečo odvrnoli, kokoš hitro zakoljejo. (Pavlovci.)

Petelina ni dobro črez tri leta rediti; če bi sedem let star postal, znesel bi jajce, iz ktereга bi se lintvert izvalil. Lintverta si pa lahko tudi sam izrediš. Neki župnik je to poskusil. Blagoslovil je raka in dejal ga je v jamo; vsak dan mu je prilil nekaj vode in gnojšnice. Rak je naglo rasel in v kratkih letih je postal tako močen, da je vselej bližnjo cerkev stresal, kedar je župnik v njej maševal. Župnik si ni vedel nikakor pomagati zoper lintverta, v kojega se je bil rak spremenil. Obišče ga ravno takrat dijak iz črne šole, in tega naprosi župnik, naj bi mu lintverta odpravil. Po dolgem obotavljanji je dijak privolil. Župniku je rekel, naj gre v hosto in naj se tam prime za leskov grm, da ga nevihta, ki bo nastala, ne razčeše. Župnik je storil, kakor mu je bil dijak naročil. Ko je potem dijak lintverta vzdignol, nastal je strašen vihar, ki je oni leskov grm izruval in župnika na drobne kose raztepel. Tudi iz ušij izraste lintvert, če je v maslu rediš. (Pavlovci.)

Med bliskanjem se ljudje prekrizujejo; nekteri pa vendar trdijo, da to ni varno. Z bliskom preganja namreč Bog hudega duha, ki se skrivlje za križe, pa tudi za take ljudi, ki se prekrizujejo. Zato se lahko primeri,

da blisk takega človeka ubije, ker se je hudi duh za njim skril. (Sv. Vrban pri Ptui.)

Takov pes, ki ima nad očmi bele ali rujave lise (štiri oči), vidi smrt; kedar jo zagleda, začne zavijati ali tuliti. Gotovo bo torej nekdo v vasi v kratkem umrl, in sicer v onej hiši, proti kateri pes tuli. Tudi čukovo čivkanje naznanja smrt. (Pavlovci.) —

Nektere prazne vere so navezane na posamezne svetke ali čase.

Če si kdo začne na god sv. Lucije (13. decembra) pred svitom stolec delati in to delo do božiča ob jutrih pred svitom nadaljuje, pa si stolec k polnočki zanese in med sv. mašo na njem kleči, vidi med povzdigovanjem vse copernice; vse imajo namreč proti vratom obrnene obraze. Vendar mora paziti, da iz cerkve hitro pod kap uide, da ga copernice ne dobé, ki bi ga sicer na solnčni prah raznesle. (Pavlovci.)

Če kdo pri polnočki tikvino seme (bučence) v žepu meša, imel bo prihodnje leto na njivi debele tikve. (Pavlovci.)

Od polnočke ljudje jako domú hité; kdor pa s pôtém pade, bo prihodnje leto umrl. (Pavlovci.)

Ko pridejo domú, zbudijo vso živino, pa tudi kokoši in svinje. Potem dadé konjem in govedom jesti, in pred kravjim hlevom z blagoslovljenim smodnikom ustrelijo, da nimajo copernice moči do krav. (Pavlovci.)

Ako na sv. noč o polnoči trikrat okoli hiše greš, boš zvedel prihodnjost v znamenjih. Vidi se v hiši ali venec ali rakev ali kaj drugega, kar svoj pomen ima. — To noč vlivajo dekleta raztopljen svinec v vodo; iz podob, ki se delajo, na pr. sablje, puške, lopate, vidi se, ktereга stanú ženin bo vprašajočo nevesto vzel. (Pavlovci.)

Bolj na tanko pa lahko prihodnjost zveš, ako imaš pri sebi praprotovo seme, ktero na Ivanovo v noči cvete in zori. Kdor ima torej to seme seboj in posluša nad kravjim ali konjskim hlevom, čul bode, o čemer se živina pomenja, namreč o veselih in žalostnih prigradkih v domačej hiši. (Pavlovci.)

Velike važnosti je tudi veter, ki na sv. noč piše; če je jug, bode prihodnje leto pomor; če je sever, bo lakota; če je pa celó tiho, bode dobro leto. (Pavlovci.)

Na novega leta dan vstajajo dekle za rana in hité po vodo. Ktera prej pride, vrže jabelko, v ktero je rožmarinov šopek vtaknen, v studenec, da bi lažje in hitro moža dobila. (Pavlovci.)

Na Valentinovo (14. februarja) se ptiči ženijo, in tisti dan najdeš lahko v mejah povitíc, gibanc in drugih vsakovrstnih jedij. (Pavlovci.)

Na svečnico pride medved iz brloga vremena gledat; če je megleno, ostane zvunaj; če pa solnce sije, še enkrat zaspi. (Pavlovci.)

Na pustni torek moraš smeti že pred solnčnim vzhodom daleč od

doma na polje iznesti, da ne hodi lisica blizu hrama. Isti dan moraš pred solncem metlo zvezati, ki je za mnogotero vraštvo. Ako svinjo mora ceca, moraš jo trikrat s to metlo po hrbtu udariti, pa jej odjenja. (Pavlovci.)

Ako na veliki petek deži, bode sušno leto. (Pavlovci.)

Če na veliko soboto eden oglen od onega ognja, kojega pod zvonom blagoslovijo, domú doneseš in v peč vržeš, je hiša pred ognjem zavarovana. (Pavlovci.)

Na vuzem moraš na tešče blagoslovljen hren in kruh jesti, pa žganice piti, da trešlike ne dobiš. — Kdor se na vuzem z laktom ob mizo nasloni, dobi tvore. Isti dan moraš tudi blagoslovljeno luščinje okoli hiše potrositi; to brani kačam k hramu. (Pavlovci.)*

Ako otrok ni prav krščen, to je, ako je krstitelj ktero besedo obrnol ali izpustil, vidi otrok, ko je dorastel, o polnoči mrliče v farno cerkev k službi božjej hoditi. (Bučkovci pri Malej nedelji.)

V radgonskem okraji v Stavešnicah si pravijo sledeče: Ako je otrok jezljiv in mu tega ni kos odpraviti, naj hiti kdo od maš domú, naj si izzuje škornje, in naj otroka trikrat s sarami po hrbtu udari, kar mu vso jezo odvzame. Pa tudi odrastlim ravno to pomaga; treba le svinjskih, večjih in nekaj bolj trdih sarij.

Ko se piščanci izvalé, ne smeš jih takoj na prosto izpustiti, ampak nekaj časa jih moraš pod rešeto dejati, potem jih jastreba in vrana ne vidita. — Kokošim se naj na pusten dan v obroči jesti dá, da jim lisica blizu ne pride.

Kteri hlapec ali dekla v torek ali petek službo nastopi, ne bo leta doslužil. — Ktero družinče hoče dolgo v novej službi obstati, naj najpreje za železo prime. — Kdor na novega leta dan pade, bo v teku tega leta umrl. — Kdor na božičen dan umrje, ta gre na ravnost v nebesa. — Kdor na pusten dan hrbtišče jé, tega celo leto hrbet bolet ne bode. — Kdor pred cvetno nedeljo bos hodi, tega bo kača pičila. —

Blisk je steklena krogla, ki se v zemljo pogrezne, kedar udari; sedem let ostane v zemlji, potem pa zopet na svetlo pride in razpoči. — iz nje se pa iztoči celi štrtinjak vina. — Kdor se takrat prekopicavljje, kedar grmi, tisti veliko glibanj najde. (Stavešnici pri Sv. Petru blizu Radgone.)

(Konec pride.)

*. Iste bajke ko v Pavlovcih so povsod med Goričani in Dolenjci znane.

Zgodovinske črtice o nekdanji provinciji Windischgraz.

Priobčuje *Davorin Trstenjak.*

XX.

„Turris in Windischgraz.“

Papež Innocent VI. je izvolil v Avignonu kanonika civilskega Ludovico della Torre za oglejskega patrijarha leta 1359., ki je vladal do leta 1365. Našel je ta patrijarh v svojej državi same zmotnjave in pobojevanja, pa tudi od zunaj so ga nadlegovali, osobito vojvoda Rudolf avstrijski. Ta si je prizadeval svojo deželo poveksati, a ni gledal na sredstva, je-li so poštena. Oglejski zgodovinopisec Rubeis (l. c. 933) pripoveduje, da se je patrijarh pri papeži pritoževal, da mu hoče Rudolf avstrijski vzeti na Kranjskem gradove: Vipavo in Lož, na Koroškem: Trebinje, in na Štajerskem: Slovenji Gradec. Od druge strani je segal Mainhard VII., grof goriški, po Tolminu. Ker ni potožba nič pomagala, podal se je patrijarh k samemu vojvodi Rudolfu na Koroško in je z njim primirje sklenol. Mestjani gemonski pa so obropali avstrijske trgovce, in to je bil povod novim homatijam.

Auffensteinci, ki so iz Tirolskega prišli, imeli so na Štajerskem več fevdov, med temi tudi od patrijarha oglejskega gradove v provinciji slovenje-graškej ležeče: Waldek, Buchenstein in pa Turen v Slovenjem Gradci.

Dve listini iz leta 1361. omenjate teh fevdov: castrum Puchenstein item turrim in Windischgraz item castrum Waldeg* (Cop. 2782. v štajersk. deželnem arhivu), „die wir von dem gotshaus zu Agley zu lehen haben“ . . . Ti Auffensteinci so patrijarhu svojo fevdsko dolžnost odpovedali in se proglasili za zaveznike in fevdnike avstrijskega vojvode Rudolfa. Ko si je vojvoda Rudolf zagotovil prijateljstvo cesarja Karola IV., začel je patrijarha pobojevati ter pridere s svojo vojsko do Gorice in dobi vse patrijarhove vasalle na svojo stran. Patrijarh je moral miru prositi, podati se na Dunaj, tam dolgo na Rudolfa čakati in kot jetnik živeti. Rudolf ga je sicer potem po posredovanji cesarja iz ječe spustil, a patrijarh je moral vsa svoja posestva na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem,

* Razvalina tega gradu stoji v fari sv. Vida. Kdaj je bila cerkev sv. Vida postavljena, mi ni znano, a toliko je gotovo, da se v enej videmskih listin dno. 7. jul. l. 1399. že omenja (glej Beiträge zur Kunde steier. Geschq. 9. Jahrg. str. 110.).

med temi tudi Slovenji Gradec vojvodi Rudolfu izročiti. Kmalu potem se vname nov boj, a smrt vojvodova in patrijarhova * napravi razpri konec; vendar je grad, mesto in grajščina slovenje-graška od te dobe ostala kot fevd štajerskim vojvodom. Vojvoda Rudolf je bil l. 1364. sam v Slovenjem Gradei, in si je dal tukaj od grajskega grofa (Burggrafen) in kmetov podpisati tako zvani: „Gelöbniss-brief“, dno. 16. Martii. Med pričami sta tudi podpisana: Ortel (Ortolf) in Reinprecht von Windischgratz (glej Muchar, Geschichte von Steierm. VI. B. str. 368.).

Ker sta grada Puchenstein in Waldek bila lastnina patrijarha oglejskega, morala je „provincia Windischgraz“ segati do Drave, in od ondot črez Ribnico, loški breg nad Vitanjem do Waldeka.

Kje imamo zdaj „turrim in Windischgraz“ iskati? Po mojem mnenju tam, kjer je zdaj grajščina Rottenthurm tik vode Suhodolnice, a že zvnaj mestnega zazidja. Že Tangl ga je tam iskal, a mislil je, da je ime Rottenthurm ali nastalo po rudečej barvi turna ali pa po posestnikih, grofih Rottalij, ki so bili nekaj časa posestniki tega gradú. V sredini današnjega gradú Rottenthurm vidi se še velikansko zidovje, spomin na nekdanji močen in utrjen turen.

Ta turen, pozneje po njegovem oskrbniku Gilgu Schulthaizingeru — „Schulthaizinger Thurm“ imenovan, bil je leta 1493. v trdnjavo predelan, ker so stari grad pri crkvi sv. Pankraca bili podrli. ** V tem turnu so se zbiralce pozvane trope brambovcev, po nemškem pa se taki od vseh strani sklicani brambovci velijo „Rotten“, to je: zusammengerottete Krieger, in zato so mu dali nemško ime: Rottenthurm. Kakor sledovi zidovja med Pamečami in Trobljami pričujejo, stal je tudi tam na griči enak turen, ker se kraju po nemškem pravi: Rottenbach. Bach pa v bavarskej nemščini ne pomenja samo potoka, temveč tudi gorico, brežuljek, zato imena Kerschbach, Rossbach, kjer ni nobenega potoka. Ker so pri takih turnih s trobljenjem sklicavali ljudi na brambo proti bližajočemu se sovražniku, začelo je prosto ljudstvo temu kraju praviti: Troblje, in tako se razjasnjuje slovensko imenovanje te soseske: Troblje in nemško: Rottenbach.

Ko je po razpadu posvetne oblasti oglejskega patrijarštva „provincia Windischgraz“ postala lastnina deželnih vladarjev štajerskih,

* Patrijarh Ludovico je umrl 30. jul. l. 1365., a vojvoda Rudolf mesec dnij preje. Za njim sta skupno vladala Albert III. in Leopold Pobožni, Rudolfova brata.

** Prav za prav je sam razpadal, ker ga Auffensteinci niso hoteli popravljati, ko ga je leta 1308. krški škof razdril.

razprodale so se patrijarhove grajščine: Turen, Vodriš (Wiederdries), Gradiše, Puchenstein, Waldek itd., privatnim osebam. Turen pa je pozneje dobil ime: Rottenthurm.

Ta turen je tudi nekaj bil fevd gospodov slovenje-graških — „*Dominide Windischgretz*“. *Thesaurus ecclesiae aquil.* (opus saeculi XIV.) navaja pod številko 297. edit. Utinensis 1847, str. 453. obseg listine iz časa patrijarha Bertranda, ki je vladal l. 1334—1350. Glasi se tako:

Confessio D. Johannis de Windischgretz super Turri ibidem.

D. Johannes de Windischgretz confessus fuit per suas patentes litteras ex speciali gratia D. Patriarche Bertrandi* de Turri sua, sita juxta medium civitatis predictae in Windischgretz, quem ab ipso Domino Patriarcha et Ecclesia sua habet in feudum et passum et transitum, sive meatum habet supra murum civitatis predictae. Quem quidem passum, transitum et meatum ad mandatum dicti D. Patriarche vel Successorum suorum quodocunque et quotiescunque eis expediens visum fuerit, promisit deponere, ac etiam remove.

Mi imamo torej pozitivnih dokazov, da so člani zdaj poknežene rodbine Windischgraetzov nekaj v Slovenjem Gradci stanovali, in sicer Diethricus „in curia in foro antiquo“ v današnjem starotrškem farovži, in pa v turnu slovenje-graškem v današnjem grajščinskem poslopji, ki se veli Rottenthurm.

Ta turen je že imel plemič „*Henricus de Windischgretz*“ od patrijarha Bertholda (vladal 1218—1251) kot fevd, kar pričuje zavetek listine objavljene v *Tesaur. ecclesiae aquil.* Num. 3. pag. 7, in ima napis:

Promissiones Henrici de Windischgretz. Littera recognitionis feudorum illorum de castris de Waldek, de Poethenstein (skaženo iz Puchenstein) cum Turri penes Windischgretz, et commissio capitaneatus de Windischgretz facta D. Episcopo Gurgensi per Bertholdum Patriarcham.

Grada Waldeck (zdaj razvalina nad cesto, ki drži iz Slovenjega Grada v Velenje pred hudo luknjo, glej Kres II. 143.) in Buchenstein (še stojéč grad na desnem bregu Drave tik železniške postaje dolnje-dravberške) sta spadala v provincijo Windischgratz in bila lastnina grofov andechskih, a pozneje oglejskega patrijarštva.**

Leta 1376. je dal patrijarh Marquard „castrum Pochtenstein“

* Patrijarh Bertrand de St. Ginnes, rodem Francoz, bil je zgleden crkven vladar. Glej Kres II. str. 116.

** Ulrich de Waldekk je podpisan za pričo v pogodbi, katero je sklenol Heinrich von Traber (Unterdrauburg) z opatom št. pavlovskim leta 1239. Med pričami sta tudi Henricus in Otto de Grece. Codex, tradit. s. Pauli ad ann. 1239. Henricus de Grece je bil patrijarhov Vicedominus, to je njegov namestnik v administrativnih, finančnih in fevdnih zadevah, in kedar je bila patrijarška stolica prazna, bil je Vicedominus pravi vladar države.

v „leben“ Nikolaju Gallu (Thesaur. eccles. aquil. Num. 1322. pag. 382). Ta plemenita rodbina se je bila iz Kranjskega v slovenje-graško okrožje naselila, a pozneje ko je prišlo to okrožje štajerskim vojvodam v last, kupila je v njej 14 kmetij in si postavila gradič: Gallenhofen, pol ure od Slovenjega Gradea. Tudi grad Buchenstein si je kupila in pri dejala naslov: Gall von Buchenstein. Andreas Gall von Buchenstein je bil leta 1444. deželni oskrbnik kranjske vojvodine in celjskega gradu. Cunrad Gallo se najde kot priča podpisan v listini danej dne 17. oktobra 1228, v kateri potrjuje patrijarh Berthold nadarbine cerkve sv. Petra „in Schirnömel“ (Črnomelj). Med pričami je tudi „Bertholdus, plebanus de Grez“. Listino najdeš v Mitth. des hist. Ver. für Krain. Jahrg. 1847. str. 75.

V novejših časih je bil lastnik gradiča gallenhofskega slavni baron Karol Czörnig, ki ga je prodal l. 1863. knezu Werianu Windischgrätz-u,* a ta je to grajsčino zopet prodal.

Gore omenjeni patrijarh Marquard je oglejsko cerkev vladal od leta 1305—1381., bil preje kancelar cesarja Karola IV. in škof v Augsburgu, v katerem mestu se je bil tudi porodil. Cesar ga je l. 1355. imenoval državnim namestnikom v Toskani. Oglejsko patrijarško dostojanstvo je le na prošnjo Friulcev sprejel in je bil na to staroslavno višješkofovsko stolico z veliko častjo umeščen. Spremilo ga je v Aquilejo 17 škofov, knezi in grofi iz Milana, Padove, Verone, iz Hrvatskega in Gorice, vsi archidiakoni iz Koroskega, Kranjskega in slovenske krajine, 15 opatov in prostov, 2 opatici in 45 friulskih plemenitih rodbin. Njegov zakonik „Constitutiones patriae Forojulii“ je važen za preiskovatelje pravne zgodovine. Istodobni letopisci pišejo o njem: „qui omnibus, Nobilibus pauperibus, viduis orphanis et pupillis semper fuit benignus, pius, misericors“ (glej Rudolf. Com. Coronini, Tentamen genealogico-chronologic. 213—286.). —

Naj še tukaj nekaj omenim o administraciji provincije Windischgraz. Sicer imamo do zdaj še malo virov, ki bi nam pojasnjevali, kakšno je bilo upravnishstvo v provinciji Windischgraz, ko je še bila lastnina oglejskega patrijarštva, a vendar nam že tudi ti podajajo nekoliko pripomočkov za spoznavanje uredništva te provincije.

Cerkev je bila steber, na katerem je stala patrijarška država; pogledjmo torej najprej cerkveno uredništvo. Patrijarh ni samo bil najvišji pastir v svoji vladikovini, nego tudi prvi cerkveni vladika zapadnega krščanstva. Pri cerkvenih zborih je sedel patrijarh na

* Blizu 500 let poprej l. 1368. najdemo v Slovenjem Gradci tudi nekega „Weriana de Windischgrätz“, in sicer se imenuje v nekej marenberskej listini zraven svojih bratov Ottona in Berhtolda (glej Mitth. des hist. Vereines für Steierm. 19. Heft, pag. 139).

desnici papeževej. On je bil metropolit 17 škofov, njegova škofija je segala od Friulskega do Drave.

Namestnika njegova na Koroškem in Štajerskem sta bila dva archidiakona, ki sta imela naslov: „Archidiaconus Sauniae et per campum Drawi“ in „Archidiaconus Carinthiae“.*

Oglejski patrijarh pa ni bil samo erkven vladika, temveč tudi posveten, in sicer knez rimskonemškega kraljevstva. Na državnih zborih je imel prvi sedež za vojvodami.

V provinci Windischgraz so imeli patrijarhi tudi teritorialno oblast. Namestnik njegov je bil „Vicedominus“, kateri je oskrboval vse administrativne in finančne zadeve.

Leta 1239. se imenuje kot Vicedominus te provincije D. Henricus de Grece (Codex trad. s. Pauli ad annum 1239.).

Na čelu administracije v mestih in v srenjah je stal Capitaneus. On je pobiral patrijarhove dohodke, davke, obresti, kazni in desetino, in je bil vladikin „comissarius“ pri sodnijskih zborih, a vendar ni smel glasovati. V listini iz leta 1255. se imenuje: „D. Otto de Trabereh Capitaneus Contrate de Grez“ (glej Kres I. str. 467). Listine govorijo tudi o posebnih uradnikih: „Canevari“. Ti so bili patrijarhovi uradniki, ki so najemno pobirali od v najem danih njiv, travnikov itd.

Patrijarh je tudi imel sodnijsko oblast: v njegovem imenu so se sodbe vršile. Načelnik sodnijskega urada je imel naslov: judex antiquus. Sodi so se vršili po porotnikih, ki so se na Friulskem veleli: „astanti“, v slovenje-graškej provinciji pa „cives jurati“. (Glej Kres I. str. 530.)

Krvavi sod „judicium sanguinis“ so patrijarhi tudi izročevali svojim vasallom, in ena videmskih listin poroča, kakor je že bilo povedano, da je patrijarh Bertrand dal „D. militi Ottoni de Gretz judicium sanguinis in omnibus locis, villis et territoriis, quae habuit suus pater Bertholdus.“

Varuhi gradov so se veleli „castellani“. Listina iz leta 1255. (Thesaurus eccl. aquil. Nr. 306, pag. 458) nam imenuje Castona kastellana trdnjave slovenje-graške, — „D. Patriarcha Gregorius investivit Castonem castellanum de Grez de redditibus quatuor marcharum ad usum curiae in mansis sitis in Linthe et in Glantz.“

V istem času se Casto imenuje „castaldio“. D. Patriarcha investivit Castonem Castaldionem suum de Gretz“ (lib. cit. pag. 214). Castaldi — gastaldi so bili patrijarhovi uradniki po mestih z enakimi pravicami, kakšne so imeli nemški: Städttrichter.

* Ta čast ni bila navezana na odločno mesto, marveč na osebo. Archidiakone nahajamo v Celji, Žaleci, v Konjicah, Gornjem gradu, sv. Martinu pri Slov. Gradci, v Starem trgu, Bleiburgu, v Belaku itd.

Oglejski patrijarhi so kot knezi rimsko-nemškega kraljevstva tudi imeli pravico zaslužnim osebam plemstvo podeljevati.

V Slovenjem Gradci in v okolici je bilo takrat mnogo plemenitašev, kateri so si s tourniri čas kratili, in še zdaj se kaže ravnina, po kateri so skakali in jahali, in v spomin turnirov ima svoje ime: „Ritterhügel“, ker ta ravnina leži na desnem pobrežji reke Mislinje.

V mestu in v okolici je več hiš, ki imajo priimek: „Hof“ ali „Stöckl“; bila so to odličnejša poslopja, v katerih so stanovali patrijarhovi fevdniki in so imeli: „feudum habitantiae“, t. j. le hrame in dvore za fevd.

Thesaurus eccles. aquil. (Num. 1323 pag. 382) omenja listino, po kateri — „investiti fuerunt per ipsum D. Patriarcham (Marquardum l. 1376.) Nobiles et Purgravii oppidi sui de Windisgratz de omnibus feudis et juribus eorum tam circa locum suum de Windisgratz, quam etiam circa partes ibidem convicinas.“

Purgravii, iz nemškega: Burggrafen, bili so „habitatores nobiles“, plemiči, ki so stražili patrijarhove gradove, nje zaklepali pred sovražniki in odpirali prijateljem.

Poročila o poljskej književnosti.

II.

Leta 1584. zamrl je tedanje dobe najslavnejši poljski pesnik „Jan Kochanowski z Czarnolasu“, ki je predstavitelj slavne, zlate dobe na Poljskem za vladanja Zigmontov. Tristoletno godišnico smrti tega slavnega pesnika, t. j. leto 1884. sklenola je akademija umetnostij v Krakovu poveljati z znanstveno publikacijo. Ali ker si v Varšavi prizadevajo zbrati ter izdati vse spise pesnikov, zato je ukrenola akademija od svoje strani podati nekako dostojno podslombo za njegovo veliko osebo, t. j. zbrati ter obelodaniti vse pesnike, kateri so v XV. in XVI. veku v Poljskej ter o Poljskej latinski pisali, pri čemer pa ne sme skrajna meja presegati leta 1580., v katerem so izšla „Lyrica“ Kochanowskega. Ta zbirka morala bi tudi zapopadati pesniške izdelke tujcev, kateri so na Poljskem prebivali, v svojih poesijah državne razmere ter osebe omenjali, ali tudi izven dežele pišoč se v svojih poesijah na deželne zadeve ter osebe ozirali. Da se ta namen doseže, potreba je v prvej vrsti neobhodno: 1. da se pobirajo in prepisujejo rokopisni ostanki latinskega pesništva iz XV. in XVI. veka; 2. da se prepisujejo poetični izdelki iz tiskanih knjig, sodržujočih odločno le poesije ali pa tudi posamezne verse, ki se nahajajo pri delih ter obravnavah prosaičnih.

Cela izdaja pod naslovom: *Corpus poetarum latinorum Poloniae*, qui *Cochanovium aetate antecesserunt*, ima obsegati v prvem delu poetične latinske ostanke iz XV. veka; tedaj pesniško zapuščino Grzegorza (Jurja) s Sanoka, verse Kallimachove, verse, ki zadevajo Długosza, ali pa se v Długoszu nahajajo; na dalje celo bujno poesijo prebujajočega se humanisma, izbrane izdelke Konrada Celtesa, verse Jana Sakrana, Korwina, Sommerfelda, Rudolfa Agrikole, Miklavža Hussowiana, Pavla s Krosna in njegovih učencev, Jana z Wislicy, verse Kopernika, Eckhiusa, Coxa, Vadianusa, izbrane

poesije Eobana Hessusa in drugih. V uvodnih delih imeli bi se marljivo ter skrbno zasledovati dosihdob v rokopisih skriti izdelki nekterih pesnikov te dobe, kakor na pr. Mihajela z Wielunia, Miklavža Tauchana z Nisse in dr. Po teh bi sledile izdaje večjih poljsko-latinskih poetov, Krzyckiego, Dantyszka, Janickega Grzegorza s Sambora. K tem bi se morali prideti mnogi manjši izdelki iz dobe razsvetlenega humanisma, ki so bodi si posebej izdani, bodi si po tedanjih tiskovinah v mnogem številu razkropljeni. Tudi se še nahaja takšnih, ki niso dosihdob ponatisnjeni, kakor na pr. poesije Hozyusza, Wędrogowskega, Trzycieskega, Petra Rozyusza, Hegendorfina, Schroetera in veliko drugih. V tej izdaji imelo bi se gledati na pravičen tekst v prvi vrsti. Pred poetičnimi izdelki slehernega pesnika morala bi se nahajati kratka ali pa tudi daljša živatopisna ter slovstvena črtica, popis rokopisa ali pa natisnene knjige, iz ktere so se izdelki prepisali; v opombah in pripiskih bi bile pridejane najvažnejše varijante in razna stvari ter osebe zadevajoča pojasnenja.

Sklenovši na tak vsega pripoznanja ter pohvale vreden način slaviti godišnico smrti velikega poljskega pesnika iz XVI. veka, in napravivši načrt, po katerem se zamore ta namen doseči, obrača se akademija umetnostij na vse ljubitelje ter prijatelje zgodovine ter domačega slovstva iz XV. in XVI. veka s prošnjo: 1. da naj bi bodi si rokopise in tiskovine, ktere se na popisano izdajo nanašajo, 2. bodi si prepise iz dotičnih rokopisov ali pa tiskovin, z natančnim popisom njihove starosti, sestave ter izvirka, akademiji umetnostij v Krakovu poslati blagovolili. — Ker sem preverjen, da slovstveno gibanje ter delovanje na Poljskem mnogo izmed jugoslovanskih učenjakov zanima, poročam Vam o tem za pojasnenje marsiktere še dozdej temne stvari poljskega slovstva iz XV. in XVI. veka jako važnem podjetji, ter mislim, da morda lahko marsikomu izmed starino- in zgodovinoslovcev v ondodnih pokrajinah slučajno kaj pod roke pride, s čimer bi akademiji umetnostij v Krakovu jako ustregel. —

Der slavische Interrogativsatz mit besonderer Berücksichtigung der kleinrussischen Sprache. Ein Beitrag zur slavischen Philologie. Herausgegeben von Stephan Dubrawski, Professor an der k. k. Oberrealschule in Stryj (Galizien). Stryj, 1881. A. Müller's Sohn. Buchhandlung und Buchdruckerei. — Ta knjiga posvečena Francetu vitezu Miklosichu objema v leks. 8° str. XII. in 183 (cena 2-50 gold.), a njeno vsebino si morete vsaj v obče iz teh-le razdelkov predočiti: Einleitung über die Quellen und Hilfsmittel der Quellenerklärung zum slavischen Interrogativsatz, str. 1—71. A. Definition des Interrogativsatzes, str. 73—89. B. Etymologische Entwicklung des Interrogativpronomens, str. 89—112. C. Ableitung und Unterscheidung der interrogativen Pronomina in der altslavischen Sprache, str. 112—166. D. Anhängepartikel der interrogativen Pronomina im Slavischen, str. 166—183. To delo nam svedoči o vztrajnej marljivosti pisateljevej, o prebiranju mnogih spisov ter zbirek iz jugoslovanskega slovstva, in se v obče priporoča kot zelo zanimiv spis, če ima tudi svoje pomanjklivosti. Očitno je pred vsem, da so spisovatelju premalo znani novejši ter najnovejši izdelki jugoslovanskega slovstva, a vendar bi se ne smela knjiga v nobenej knjižnici pogrešati.

Jož. Ogórek.

Drobnosti.

Avstrijsko prebivalstvo po občevalnem jeziku. V statističnem mesečniku: „Statistische Monatschrift, VIII. Jahrgang, März-Heft“ podaje nam G. A. Schimmer na str. 105—114. zanimivih podatkov o avstrijskem prebivalstvu na podlagi občevalnega jezika. Njegove date so vzete iz ljudskega štenja, ki se je vršilo dne 31. dec. l. 1880. in so od l. 1846. sèm edine, ki se na pravo ljudsko štenje upirajo. Sledeci razkazek podaje absolutne in relativne številke za vsako deželo in občevalni jezik posebej:

Držele	Vse pre-bivalstvo.	Nemški.	Česki, slovski.	Polški.	Rusinski.	Slovenski.	Srbsko-hrvatski.	Italijanski, ladinski.	Rumunski.	Magyarsti.
Spodnje Avstrijsko	2,169,032	2,100,874	61,267	2,270	1,028	1,611	1,065	899	28	—
Gornje Avstrijsko	752,064	748,080	2,82	0.11	0.05	0.07	0.05	0.04	1	—
Solnogrsko	159,773	159,297	3,821	31	10	20	4	97	—	—
Štajersko	1,186,383	794,841	0.50	0.01	2	17	2	126	—	—
		599,701	0.21		6	0.01	55	0.08	3	—
		67,001	0.21	134		337.4		423	—	—
Koroško	344,064	241,585	297	10	—	102,252	1	119	—	—
		70,22	0.03	21	—	20,72	206	0.03	—	—
Krnjsko	477,607	29,392	44	6	—	447,366	126	317	1	—
		6,15	0.05	8	—	93.72	0.01	0.07	—	—
Trst in okraj	120,515	5,141	92	—	—	26,263	126	88,887	—	—
		4.27	0.08	—	—	21.79	0.10	73.76	—	—
Goriško in Gradsko	206,019	2,659	58	8	—	129,857	12	73,425	—	—
		1.22	0.03	30	2	63.03	0.01	35.64	—	—
Istrija	284,154	4,779	316	69	1	43,004	9	114,291	—	—
		1.68	0.11	0.01	—	15.14	42.84	40.22	—	—
Tirolsko	794,445	432,062	430	3	—	899	17	360,975	—	—
		54.39	0.05	0.01	—	0.11	—	45.44	1	—
Predaljsko	102,679	101,197	34	—	—	0.02	37	141	4	—
		98.56	0.03	1,303	1,285	67	7	70	—	—
Česko	5,527,263	2,054,174	3,470,252	0.02	927	25	3	36	473	—
		37.17	62.79	3,083	0.04	0.05	6	91	1	—
Moravsko	2,140,820	628,907	1,507,328	0.13	—	2	14	276	—	—
		20.38	70.41	2,549,707	—	96	—	24	—	—
Šlesko	550,662	293,338	126,385	3,058,400	42.94	38	—	190,005	—	—
		48.91	22.95	51.50	42.17	351	—	33.43	—	—
Galicija	5,938,461	324,336	5,541	18,251	—	—	—	—	—	—
		5.46	0.09	3.21	—	—	—	—	—	—
Bukovina	568,453	108,820	1,738	18,251	—	—	—	—	—	—
		19.14	0.31	—	—	—	—	—	—	—
Dalmacija	471,827	3,382	477	25	2	351	440,279	27,305	—	—
		0.72	9.10	0.01	—	0.07	93.31	5.79	—	—
Skupaj	21,794,231	8,008,864	5,180,908	3,238,534	2,732,667	1,140,304	563,615	668,663	130,799	9,887

Ako še k temu pristavimo, da je na Ogerskem 60.948 Slovencev po zadnji ljudskeji štetvi (glej stat. Monatschrift VIII. p. 148), dobimo Slovencev 1,201.252, a tukaj še niso oni uračunjeni, ki se nahajajo po Hrvatskem, kajti njih število še ni na tanko določeno. Posebno zanimivo pa je pregledovati odstotke, ki kažejo, v kakšnem številnem razmerju Slovenci in Nemci v raznih okrajih živé. Tako se nahaja Slovencev:

v okraji: Ljutomer	96:86	v okraji: Sv. Vid	156
" Celje	97:36	" Spital	0:92
" Brežce	97:84	" Postojna	99:36
" Ptuj	94:63	" Litija	97:98
" Slovenj-Gradec	84:92	" Krško	99:26
" Maribor	89:10	" Kamnik	99:31
" Lipnica	3:36	" Logatec	99:39
" Radgona	10:29	" Ljubljana	98:91
" Velikovec	85:34	" Kranj	99:03
v mestu: Celovec	4:00	" Radoljca	96:17
v okraji: Belak	39:50	" Črnomelj	96:21
" Celovec	43:66	" Rudolfovo	91:39
" Mohor	26:69	" Kočevje	64:57
" Volsberk	4:35	v mestu: Ljubljana	77:21

Kakemu uzroku se ima ta slučaj pripisovati, da je po Fiecker-jevem preračunjenji l. 1869. (glej Völkerstämme) v mestu Celovci 63:70% Slovencev, po zadnji štetvi pa samo 4:00, nam je vsem znano, in sam G. A. Schimmer pravi str. 109: „Insbesondere darf wohl das Vorkommen von nur 629 Slovenen nebst 38 anderen Slaven unter den 17.831 einheimischen Bewohnern der Stadt Klagenfurt bezweifelt werden, welches auch hauptsächlich bewirkt, dass sich ungeachtet der Zunahme der Slovenen in der Mehrzahl der Bezirke doch eine Abnahme derselben im ganzen Lande um nahezu ein volles Percent berechnet.“ Prepričani smo torej tudi mi, da so podane številke o Slovencih le relativne vrednosti, in da je pravo število Slovencev večje, kakor ga nam pa kaže zadnje ljudsko štenje.

S.

Truplo sv. Agapita mučenika v Novi cerkvi. Spisal Jernej Voh, kaplan pri Novi cerkvi. Tiskal Janez Leon v Mariboru 1882. V mali 8°. str. 24. Cena 8 nov. — To je naslov novej knjižici, ki obsega zanimivo zgodovinsko értico iz konca preteklega stoletja naše zgodovine. G. pisatelj, ki je bil poprej priobčil posamezne sestavke v „Crkvenej priligi“ Slov. Gospodarja, tukaj pa dal zbrane ponatisnoti, pripoveduje nam zgodovino sv. trupla, ki se zdaj hrani v Novi cerkvi pri Celji, in prav prilično vpleta vmes marsikaj o duhu in razmerah tistega časa, tako da ne bo knjižica zanimala samo prebivalcev celjskega okraja, ampak gotovo tudi druge prijatelje naše zgodovine. To se razvidi že iz napisov posameznih oddelkov, ki se glasijo: 1. Katakombe. 2. Kdo je bil sv. Agapit? 3. Kam je prišlo iz Rima truplo sv. Agapita? 4. Od sv. Ane so prenesli truplo sv. Agapita k Novi cerkvi. 5. Povzdignjenje sv. trupla dne 11. maja l. 1794. 6. Cesar Jožef in njegove cerkvene naprave. 7. Dekan Jožef pl. Jakomini. 8. Pravda in obsodba. 9. Očitno češčenje tega sv. trupla. — Gradivo za to knjižico je g. pisatelj našel v arhivu novocerkevske župnije in ta okoliščina nas opominja, naj bi se tudi zborniki drugih starih župnij pregledovali ter se enake zanimive reči priobčevale, da konca ne vzamejo. Kdor bi želel zgorej omenjeno knjižico, naj pošlje 10 nov. ali g. pisatelju ali opravištvu Slov. Gospodarja, kdor pa jih več kupi, dobi vsako šesto povrh.

J. S—a.

Die Kroaten im Königreiche Kroatien und Slavonien. Von Josef Starè. Wien und Teschen. Verlag von Karl Prochaska 1882. Str. 153. 8°. Cena 1 gld. 50 n.

France Preširen. Napisao dr. Fr. Celestin. S Preširnovom slikom. Preštampano iz „Vienca“ god. 1881. U Zagrebu. Nakladom piščevim. Tisak dioničke tiskare. 1882. Str. 75. 8°. Velja 50 n. pri pisatelji v Zagrebu. —

Niz srpskih pripovijedaka Vuka vit. Vrčevića, većinom kako se u narodu po Boki, Crnoj Gori i Hercegovini sudilo. Knjigarna „braće Jovanovića“ v Pančevu. Cena 1 gld. Omenjena knjigarna pridobila si je veliko zaslugo, da je te krasne pripovedke, raztrošene po raznih listih kakor dubrovniškem „Slovincu“ in spletskem „Pravu“ zbrala. Vuk Vrčević ni samo slavno znan kot marljiv in vesten naslednik Vukov v nabiranju narodnega blaga, ampak on je tudi sam izvrsten pripovednik v narodnem duhu. Kakor pri nas še zmirom premalo poznane srbske narodne pesni moremo tudi to delo vroče priporočati.

Slovanský katalog bibliografický za r. 1880. Redakci Jos. M. Howorky a Jos. Zaryby wydal spolek českoslovanských knihkupeckých účetních v Praze, ročník IV. Čehom gre čast, da so se prvi prijeli tako važne stvari kakor je sočasna vseslovanska bibliografija. Žalibog manjka tudi takrat bolgarska in najvažnejša literatura slovanska — ruska. Iz tega zanimivega dela navajamo kratko, da je v l. 1880 izšlo českých del 1126, poljskih 1312, slovenskih 136, maloruskih 87, srbskih 159, hrvatskih 129, lužičkosrbskih 19.

Slovanské kvítí (cvetje). Sebral a uvil V. Černý. Matice lidu roč XV. č. 6. Čehi se jako zanimajo za vse slovanske literature ter najboljša dela marljivo v svoj jezik prestavljajo. —

Bleiweisov spomenik. V Ljubljani se je pod predsedništvom g. dr. Jarneja Zupanca ustanovil odbor, ki je sklenol pokojnemu Bleiweisu postaviti na javnem prostoru v Ljubljani dostojen spomenik. Slovenski narod se pa ob enem prosi, da odboru v to svrhu svoje darove pošilja. Sprejema jih blagajnik g. Luka Robič, deželni poslanec v Ljubljani. —

Vojska balkanskega polotoka v miru in v boji. Na balkanskem polotoku je položaj vsak dan resnejši. Mislim, da bo Slovence zanimalo videti vojno moč balkanskega polotoka. Evo data:

S r b s k a ima v miru 10 bataillonov stoječe vojske pešcev, 32 baterij, 2 bataillona pionirjev in pontonerjev in 4 eskadrona konjиков, vsega torej 15.000 vojščakov in 192 topov. Ob času vojske ima razven onih še 113.000 narodne vojske, torej vsega 128.000 vojščakov. — Č r n a g o r a v miru prav za prav vojščakov nima, a ob času vojske ima vsega 26.150 vojščakov. — B u l g a r s k a ima v miru 21 bataillonov pešcev po 600, 4 eskadrona konjиков po 125, 14 baterij z 80 topovi in pol bataillona pionirjev z 250, torej vsega 16.000 vojščakov. Ob času vojske more imeti skupaj do 80.000 borcev. — G r š k a ima v miru 7500 vojščakov z 84 topovi na suhem in 22 vojnih ladij s 113 topovi in 200 mornarji. Ob času vojske more imeti 60.000 vojščakov. — R u m u n i j a ima v miru 17.000 vojščakov s 192 topovi. Ob času vojske ima 54.000 vojščakov stoječe vojske in 47.000 domobrancev, torej vsega 101.000 vojščakov s 300 topovi na suhem in 500 mornarji z 18 topovi in 3 ladjami. — V z h o d n a R u m e l i j a nima stoječe vojske, temveč samo 1400 žendarjev. Ob času vojske more imeti do 18.000 borcev in 60 topov narodne vojske, ktera je pod neposredno komando sultanovo. — T u r s k a ima v miru 307.000 vojščakov in 600 topov — barem na papirji. — Ob času vojske pa ima 610.200 vojščakov in 1720 topov.

J. M. Bogović.

Popravek: Str. 178. vrsta 3. od zdalej beri: viri in Christo, in str. 179. vrsta 7. od zdalej: penitus absolutos. —